

CZU 91 (038) C62

Aprobat de către Consiliul Metodic al Colegiului Financiar - Bancar „A. Diordiță” din Chișinău (Proces verbal nr. 5 din 05.02.2008)

Autor:

Valentin Colța, profesor de geografie, grad didactic I (Colegiul Financiar Bancar, Chișinău).

Recenzenți:

Igor Codreanu, dr. conf. universitar (Universitatea de Stat din Tiraspol, cu sediul la Chișinău);

Mihai Hachi, dr. conf. universitar (Academia de Studii Economice);

Serafima Roșcovan, profesoară de geografie, grad didactic superior (Universitatea de Stat din Tiraspol, cu sediul la Chișinău);

Vlad Gonța, profesor de geografie, grad didactic I. (Colegiul Național de Comerț, Chișinău);

Ghenadie Obadă, profesor de geografie, grad didactic II (Liceul Republican Real, Chișinău).

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții.

Colța Valentin

Dicționar geografic explicativ: Suport pentru elevii de liceu și colegii / Valentin Colța.

— Ch. Labirint, 2008 - 64 p.

Bibliogr. p. 62 (16 tit.)

ISBN 9789975 - 943 - 62 - 8

500 ex.

CZU 91 (038)

ISBN 978 - 9975 - 943 - 62 - 8 e Valentin COLȚA, 2008 e Editura „Labirint”, 2008

A

Abatere climatică - diferența dintre valoarea la un moment dat, a unui element climatic și valoarea medie calculată pe o perioadă de timp reprezentativă dintr-un anumit punct de vedere. Oferă o imagine asupra tendinței fenomenului.

Ablație - proces de reducere a masei unui ghețar

sau a unui strat de zăpadă prin topire, evaporare sau distrugere mecanică.

Abraziune - eroziune exercitată de apele oceanelor, mărilor și lacurilor asupra zonei litorale.

Abruptul continental - reprezintă o treaptă de racord a platformei continentale cu fundul bazinelor oceanice. Este o suprafață cu înclinare relativ mare (până la 40°), cuprinzând adâncimi între cca. 200 m și 3.000 - 4.000 m. La baza abruptului continental se formează un **piemont continental**, cu o suprafață ușor înclinată (cca. 2°), constituit din materialul transportat din zona abruptului continental.

Activitate solară - totalitatea proceselor și fenomenelor de la suprafața Soarelui și din straturile atmosferei solare (pete solare, protuberante, spiculi, facule, erupții solare ș.a.).

Acumulare - proces de depunere a materialelor transportate de diferiți agenți.

Acvacultura - reproducerea în condiții artificiale a peștelui și a altor organisme acvatice în cadrul fermelor marine.

Adaptare - capacitatea organismelor vii de a-și modifica unele funcții și organe pentru a răspunde la modificările mediului.

Advecție - deplasarea aerului pe orizontală cu efect asupra transferului de căldură în straturile inferioare ale atmosferei.

Aer - amestec de gaze care formează atmosfera Pământului.

Afeliu - punctul cel mai îndepărtat de Soare de pe orbita Pământului

(în luna iulie Pământul se află la 152 milioane km depărtare de Soare).

Agar (agarul) - o substanță gelatinoasă extrasă din alge și folosită în industria alimentară, la prepararea înghețatei, cremei, gelurilor etc.

Agent exogen - factorul (apa, aerul, vietățile etc.) ce

modelează scoarța terestră și acționează din exteriorul acesteia, a cărei sursă de energie este radiația solară și atracția universală.

Aglomeratie urbană - concentrarea unui grup de orașele-sate în jurul unui oraș mai mare - 'nucleu.

Agricultură modernă (intensivă) - tip de agricultură cu caracter pronunțat comercial, fiind răspândită în țările dezvoltate. Agricultura comercială modernă poartă un caracter înalt intensiv, cu ferme specializate în culturi destinate pieței, plantații înalt intensive. Ea realizează 2/3 din producția agricolă mondială și concentrează doar 30% din suprafața cultivată a uscatului.

Agricultură tradițională (extensivă) - este caracteristică țărilor slab dezvoltate din Africa, Asia, America latină. Recoltele de culturi agricole la hectar sunt joase și productivitatea animalelor este redusă.

În majoritatea statelor în gospodăriile țărănești lipsesc mijloacele tehnico-materiale, nu se aplică realizările contemporane în domeniul selecției plantelor și animalelor.

Aisberg - bloc mare de gheață rupt din ghețarii continentali care plutește pe oceane și mări.

Albedo - mărime ce caracterizează capacitatea de reflecție a suprafeței corpurilor. Se exprimă prin formula: $A = R/Q100\%$. A-albedo; R-radiația reflectată; Q-radiația incidentă.

Albie majoră sau luncă - este o porțiune de pe fundul văii în care râul se revarsă și curge în debite mari și viituri.

Albie minoră - este porțiunea cea mai joasă a fundului văii prin care curge apa râului.

Variantă: Albie - locul pe unde curge apa râului.

Alizee - vânturi permanente cu direcție NE în emisfera nordică și SE în cea sudică, ce se formează datorită diferențelor de presiune dintre zonele de maximă subtropicală și zona de minimă ecuatorială.

Alterări biochimice - transformări specifice

chimice ale rocilor produse de activitatea viețuitoarelor.

Altitudine absolută - înălțimea unui punct de pe scoarța terestră raportată la nivelul mediu al Oceanului Planetar (sau la un nivel de referință aparte). De exemplu, în raport cu nivelul Mării Baltice.

Altitudine relativă - înălțimea unui punct față de un plan de referință convențional (în raport cu alt punct).

Alunecări de teren - sunt procesele de deplasare pe versant a unor mase de pământ, în lungul unor planuri de alunecare cu pante mai mari de 10° , pe depozite argiloase, cu un exces de umiditate și fără vegetație de arbori cu rădăcinile puternic dezvoltate.

Variantă: Alunecările de teren reprezintă deplasarea unei mase de roci pe o suprafață înclinată, de obicei, umedă, în substratul căreia sunt roci cu proprietăți plastice.

Aluviuni - materiale transportate și depuse de apa râurilor în albie, în luncă sau la gura de vărsare.

Amenajarea spațiului - acțiune voluntară a societății umane cu scopul de a valorifica eficient resursele spațiului și de a asigura integrarea și coeziunea funcționalității de ansamblu.

Amplitudine anuală a temperaturii aerului - diferența în grade dintre temperatura medie a lunii celei mai calde și a lunii celei mai reci ale anului.

Amplitudine termică - diferența dintre valorile extreme ale temperaturii.

Amplitudine termică diurnă - diferența, în grade, dintre valoarea maximă și cea minimă a temperaturii aerului în cursul unei zile (24 de ore).

An - o unitate de măsură a timpului în care Terra efectuează o rotație completă în jurul Soarelui. Anul este egal cu 365 de zile, 5 h, 48, 46" și stă la baza întocmirii calendarului contemporan (modern).

Andezit - rocă magmatică efuzivă, neovulcanică, bazică. Conține 5262 % de SiO_2 . Are culoare cenușie-brună până la negru. Se folosește în construcții.

Animale endemice - animale specifice numai unui

anumit teritoriu.

Animale relict - specii de animale caracteristice unor perioade trecute care au supraviețuit până în prezent.

An-lumină (a.l.) - distanța pe care o parcurge lumina, cu viteza de 300.000 km/s, într-un an, adică cca. 9, 5 mii de miliarde km. (mai exact 9.460.5.000.00 km.).

Anticicl - areal de presiune mare (valorile presiunii cresc de la periferie spre centrul lui).

Anticlinor - este o asociație de anticlinale.

Anticliză - porțiune a platformei ce se caracterizează prin faptul că fundamentul este mai ridicat și pâna sedimentară e mai subțire de 1.000 metri.

Apă ascensională - apă aflată într-un strat acvifer, captivă sub presiune, și care se ridică la suprafața solului fără a-l depăși.

Apă meteorică - apă provenită din precipitațiile atmosferice (ploaie, lapoviță, ninsoare, grindină etc.).

Apă subterană - apă acumulată în porii, fisurile rocilor sau în golurile subterane.

Ape arteziene - ape subterane ce se găsesc sub mare presiune între două straturi impermeabile și care tâșnesc la suprafață în mod natural sau prin foraj.

Apicultură - activitate cu caracter rural care se ocupă cu creșterea albinelor.

Areal - teritoriu în limitele căruia sunt răspândite anumite fenomene și procese economice, politice, naturale etc.

Arhipelag - grup de insule situate în mări și oceane, de obicei la distanțe mici unele de altele.

Arid - uscat, secetos, cu precipitații reduse.

Arii sălbatice - teritorii neafectate de intervenția omului, sunt nelocuite, iar protecția lor are ca scop conservarea stării de sălbăticie.

Asolament - este alternarea succesivă a culturilor pe același câmp pentru păstrarea fertilității solului.

Astenosferă - un strat de substanță vâscoasă (semitopită), situat în mantaua superioară (150 km - 250

km). Aici se formează curenții subcrustali și focarele cutremurelor de pământ de adâncime mare.

Așezare economico-geografică - ansamblul de relații spațiale pe care le are o unitate economică, localitate, țară sau grup de țări cu lumea din afară și care au efecte cu caracter economic.

Atmosferă - învelișul gazos și continuu al Pământului, format drept rezultat al procesului de evoluție în interacțiune cu ceilalți componenți ai învelișului geografic.

Atol - insulă ce se ridică de asupra nivelului apei, formată din acumulări de schelete calcaroase (recife circulare).

Aurora polară - fenomenul de luminescență a unor sectoare ale cerului nocturn, care se observă în regiunile polare.

Austral - situat în emisfera sudică.

Australoidă - rasă umană reprezentată astăzi prin aborigenii din Australia, ce pot fi considerați cei mai vechi precursori ai rasei umane. Morfologia lor se individualizează prin pielea închisă la culoare, păr ondulat și dantură lată.

Autoepurarea aerului atmosferic - este procesul prin care aerul revine pe cale naturală la compoziția anterioară poluării.

Autopoluare - fenomen natural, care este rezultatul unui exces de substanțe organice cu conținut sporit de fosfor și azot ce duce la nimicirea masivă a florei și faunei din ape, ca rezultat al consumului excesiv de O₂, fenomen cunoscut și sub denumirea de înflorire a apei (eutrofizare).

Autoreglare - capacitatea geosistemului de a-și adapta procesele la stimulenți care îi amenință echilibrul interior și relațiile cu mediul înconjurător.

Autostabilitate - capacitatea sistemului de a-și menține parametrii funcționali prin intermediul propriilor procese, în condițiile solicitării mediului.

Avalanșe - deplasări bruște și rapide ale zăpezii pe versanții cu pante înclinate în lungul unor culoare

preexistente din zona munților înalți.

Declanșarea lor este determinată de panta versanților, de starea stratului de zăpadă, de timp sau de activități ale omului care dereglează echilibrul zăpezii.

Avanfosa - depresiune tectonică alungită, situată la contactul dintre platformă și structurile montane cutate. Se formează pe locul regiunii de geosinclinal.

Avene - formă carstică de relief sub aspect de fântâni cu dimensiuni variabile, care în partea inferioară comunică cu o peșteră sau cu o galerie subterană.

Avicultura - subramură a zootehniei ce se ocupă cu creșterea păsărilor.

Axa de rotație - linia imaginară în jurul căreia se rotește Pământul.

Axa lui Voeikov - axa dorsalei de mare presiune pe hărțile climatologice, unind iarna anticicloul Azoric cu cel Siberian. A fost descoperită de climatologul rus A.I. Voeikov.

Variantă: Axa lui Voeikov - linia care desparte vânturile estice și nord-estice de cele vestice și sud-vestice.

Variantă: Axa lui Voeikov - axa dorsalei barice care se formează ca rezultat al contopirii ramurii de vest a anticicloului Siberian cu ramura de est a anticicloului Azoric, ca urmare masele de aer reci și uscate din Siberia se deplasează în vestul Europei, determinând coborârea considerabilă a temperaturilor.

Azonalitate - prezența unui fenomen natural care nu este în concordanță cu particularitățile zonale ale teritoriului respectiv.

B

Bazin hidrografic - suprafața de pe care râul și afluenții lui își adună apele, provenite din scurgerea de suprafață sau subterană.

Banchiză - câmp de gheață marină, care se formează dincolo de cercurile polare.

Balanță comercială - raportul dintre valoarea mărfurilor importate în țară și cea a mărfurilor exportate

din ea într-un an.

Balanță energetică - coraportul dintre producția (extragerea)

diferitelor tipuri de combustibili și consumul lor.

Barometru - aparat pentru măsurarea presiunii atmosferice.

Bilanț (sold) migratoriu al populației - diferența dintre numărul imigranților și cel al emigranților exprimată în valorile relative, calculată pentru un an sau pentru o perioadă determinată de timp. El poate avea valoare pozitivă ori negativă.

Bilanț natural - diferența dintre natalitate și mortalitate. Când bilanțul este pozitiv, adică natalitatea depășește mortalitatea, fenomenul se numește spor natural, iar când bilanțul este negativ, el poartă denumirea de deficit natural.

Bilanț radiativ - diferența dintre energia radiantă primită sau recepționată și cea pierdută.

Biocenoză - ansamblul organismelor vegetale (fitocenoză) și animale (zoocenoză), care coexistă într-un biotop.

Biosferă - sfera vieții, este cel mai nou și mai eterogen înveliș al planetei noastre, care integrează materialul viu și componentele anorganice ale scoarței terestre.

Biomasă - cantitatea de substanță vie existentă pe o anumită suprafață (t/ha).

Biotehnologii - formarea la organisme (îndeosebi la plante) a unor schimbări genetice, care să le dea o rezistență mai mare la boli și, totodată, unele calități superioare plantelor obișnuite.

Biotop (habitat, ecotop) - ansamblul componentelor anorganice dintr-un ecosistem (rocă, relief, sol, aer, apă) care asigură condițiile existenței biocenozei.

Blocadă (embargo) - izolarea unui stat, a teritoriului său, a frontierelor terestre și maritime, a spațiului aerian în scopul impunerii, de către alt stat, a executării cerințelor dictate de blocadă.

După conținutul său, blocada poate fi: militară, politică, economică, valutară etc.

Boreal - situat în emisfera nordică.

Briză - circulația locală a vântului care își schimbă direcția în cursul zilei, cauzată de diferențele de temperatură și presiune dintre suprafața uscatului și a apei. Ziua acest vânt suflă dinspre mare sau lac spre uscat, iar noaptea - dinspre uscat spre mare sau lac.

Brumă - cristale fine de gheață ce apar drept rezultat al sublimării vaporilor de apă în contact cu suprafața terestră răcită sub 0°C.

Budism - religie asiatică fondată în India în sec. 6 - 5 î.Hr. de către Buddha Sakia Muni, care, considerând viața o sursă de iluzii și suferințe, predică renunțarea la plăceri și scufundarea în neființă.

C

Cabotaj - navigație comercială și de pasageri de-a lungul coastei, transport naval de mărfuri și de pasageri între porturi apropiate.

Variantă: Cabotaj - navigație de litoral între porturile unei țări.

Cabotaj mare - transport naval între porturile din mări diferite.

Cabotaj mic - transport naval între porturile aceleași mări.

Calea Lactee (Galaxia noastră) - este una din galaxiile Universului reprezentând o insulă stelară gigantică din a cărei componență face parte și Sistemul Solar.

Calotă glaciară - masă imensă de gheață, care acoperă unele regiuni de uscat din zonele polare (ex. Groenlanda).

Câmp baric - suprafața pe care se înregistrează o anumită distribuție a presiunii atmosferice.

Câmpie - cea mai joasă formă de relief, cu altitudine absolută convențională sub 200 m, fără denivelări importante, cu fragmentare redusă și în care văile sunt largi, adânci până cel mult 75 m.

Câmpii abisale - constituie suprafețe relativ plane, care cuprind o bună parte din fundul bazinelor oceanice.

Canioane - sunt văi adânci și înguste, adesea având versanți în trepte.

Ele se formează în regiunile unde substratul este constituit din roci dure cu așezare orizontală.

Carieră - formă de relief antropic cu aspect de perete abrupt sau cuvetă, create prin exploatarea la suprafață a unor substanțe minerale utile.

Carst - proces de dizolvare a rocilor solubile (carbonați), se referă la relieful carstic. Termenul provine de la denumirea platoului Karst de pe Peninsula Istria.

Cartografie - disciplină care se ocupă cu întocmirea și interpretarea hărților geografice.

Cascadă - cădere verticală de apă produsă de un prag din albia unui râu.

Catene orogenice - structuri alungite, cu lungimi de ordinea miilor de kilometri și lățimi de la câteva sute până la câteva mii de km.

Căderea râului - diferența dintre înălțimea izvorului și a gurii de vărsare.

Ciuperci eoliene - blocuri de rocă formate în deserturi, ca urmare a deflației și coraziunii. După spulberarea nisipului stâncile care apar sunt erodate la partea inferioară, astfel căpătând un aspect de ciupercă.

Ceață - condensarea vaporilor de apă în stratul de aer de lângă suprafața terestră. O formă a ceței este **smogul** - un amestec de ceață și fum.

Centru industrial - localitate, întreprinderile industriale ale căreia sunt strâns legate între ele.

Chiciură - constituie o masă cristalină albă, fărâmicioasă, cu o structură fină. Ea apare fie prin sublimarea vaporilor de apă, fie prin înghețarea picăturilor suprarăcite.

Chihlimbar - mineral de geneză organică (rășina fosilă). Amorf, fragil, care arde, are miros de tămâie și este de culoare galbenă. Este folosit în confecționarea obiectelor decorative.

Chinina naturală - alcaloid extras din scoarța arborelui de chinină, sub formă de substanță albă, folosit la tratarea malariei (Amazonia, insulele lava, Sumatra, munții Anzi).

Ciclón - arie de presiune, cu valorile cele mai scăzute în centru.

Ciclóni tropicali - furtuni violente, formate pe oceane, cu ploi abundente și viteze ale vântului de peste 120 km/ora, care provoacă distrugerii masive, inclusiv victime umane.

Ciclul apei - circuitul apei între ocean, atmosferă, uscat și ocean.

Circuit biogeochimic - succesiunea de procese specifice biosferei, prin care elementele chimice din mediu sunt reluate, transferate și fixate sub o formă, prin intermediul și cu participarea organismelor vii.

Circul glaciár - este o formă negativă de relief, cu aspect de amfiteatru, cu pereți (versanți) abrupti și puternic denivelați.

Circulația generală a atmosferei - ansamblul mișcărilor aerului din atmosferă la scară planetară, cauzate de diferențele de temperatură și presiune.

Variantă: Circulația generală a atmosferei - este sistemul curenților de aer la scară planetară care cuprinde întreaga atmosferă.

Climă - este regimul multianual al vremii sau totalitatea schimbărilor succesive posibile ale proceselor atmosferice ce caracterizează regimul vremii unei regiuni ca rezultat al interacțiunii factorilor climatogeni (radiativi, dinamici și fizico-geografici).

Clubul de la Roma - organizație non-guvernamentală internațională, care studiază perspectivele dezvoltării problemelor globale ale omenirii (economice, sociale, ecologice) și trasarea căilor de rezolvare a lor. Include savanți din diferite ramuri ale științei, persoane politice, manageri ai instituțiilor internaționale corporative și financiare.

Coastă - țărm de mare (ex. Coasta de Azur), pantă

abruptă a unui deal sau munte.

Coeфициent de umezire - raportul cantității anuale de precipitații, la evaporația potențială pentru aceeași perioadă de timp.

Colină - deal în formă alungită și îngustă cu versanți în general puternic înclinați, culmea fiind slab ondulată și înclinată în sensul de curgere a râurilor.

Colonie - teritoriu lipsit de suveranitate, administrat de altă țară.

Variantă: Colonie - teritoriu cucerit de un stat dezvoltat și lipsit de independență economică și politică.

Comerț liber - sau excluderea taxelor vamale în circulația mărfurilor, lipsa barierelor în comerțul internațional.

Cometă - corp ceresc din Sistemul Solar alcătuit dintr-un nucleu solid și luminos înconjurat de gaze, care se mișcă pe o orbită eliptică și se observă ca o pată luminoasă ovală.

Companie „off-shore” (companie captivă străină) - este o societate de drept străină ce își desfășoară activitatea în aceste țări în conformitate cu legislația din țara-gazdă.

Companie captivă de asigurări - companie (societate) deținută sau controlată de o altă întreprindere al cărei obiect de activitate este, în primul rând, acoperirea necesarului de asigurări, și, în al doilea rând, efectuarea de operațiuni pe piață (potrivit dicționarului Webster). Alți autori o consideră ca o formă de „autoasigurare oficializată” sau „companie de asigurare sau reasigurare” deținută sau controlată de o societate, cu altă activitate decât de asigurări, creată, în principal, pentru a asigura sau reasigura societatea-mamă sau a filialelor acesteia.

Companie holding - companie care administrează resursele financiare ale companiilor de bază (în special, profiturile). O corporație holding deține acțiuni în companiile lucrative din teritoriul cu fiscalitate ridicată și poate închiria acestora echipamente (în regim de leasing,

chiriile fiind trecute în contul de cheltuieli) sau chiar capital, cu o dobândă convenabilă.

Complex industrial - teritoriu imens, pe a cărui suprafață sunt amplasate zeci și sute de centre și noduri industriale.

Comună - unitate administrativă compusă din unul sau mai multe sate, condusă de un organ local.

Con vulcanic - formă de relief de acumulare vulcanică cu dimensiuni deseori asemănătoare cu un munte și aspect de con.

Condensare - proces de trecere a apei din faza gazoasă în faza lichidă.

Conductibilitate termică moleculară - capacitatea corpurilor (pământului) de a transmite căldura prin mișcare moleculară.

Conexiune - legătura între fenomene: relație, raport, conexitate.

Continent - părțile cele mai întinse ale uscatului înconjurat de mări și oceane din toate ori aproape toate părțile.

Convecție - mișcări verticale lente ale aerului, provocate de încălzirea neomogenă a acestuia în straturile inferioare.

Cooperare - de la franțuzescul „cooperar”, ceea ce înseamnă cooperare, a lucra împreună cu cineva, a colabora, a-și da concursul; munca în comun, cooperatie.

Cooperarea transfrontalieră - colaborarea cu aspect economic, care are drept scop eliminarea barierelor impuse de frontiere, libera circulație a individului și crearea unui sistem economic favorabil.

Coraziune - acțiunea mecanică de roadere și de șlefuire a rocilor produsă de către vântul încărcat cu particule de roci dure.

Coridor de transport - cale de comunicație transcontinentală, care oferă posibilitatea de tranzitare liberă a spațiului (mărfurilor).

Coridor maritim - un spațiu maritim din apropierea țărmului unui stat în care se stabilește un anumit regim

internațional referitor la circulația vaselor maritime a diferitelor state.

Coroană solară - reprezintă partea exterioară a atmosferei solare, fiind vizibilă de pe Pământ în timpul eclipsei totale.

Corporație transnațională - reprezintă o firmă care și-a extins activitatea economico-financiară dincolo de hotarele țării de origine.

Ea este formată, de regulă, dintr-o societate principală - firmamamă și un șir de filiale, adică de firme dependente față de societatea principală, implantată în diferite țări.

Corpuri cosmice fierbinți - sunt corpuri cu temperaturi foarte ridicate, care emit lumină și căldură în spațiul înconjurător, din această categorie fac parte stelele, care concentrează 98% din masa Universului.

Corpuri cosmice reci - sunt corpuri care nu emit lumină proprie, ci doar reflectă lumină venită de la stele; din această categorie fac parte planetele (inclusiv sateliții lor), asteroizii, meteoriții, cometele, pulberile cosmice.

Corupție - degradarea unei instituții sau a unui principiu; încălcarea nedisimulată a normelor unei instituții în beneficiul unui individ sau al unui grup.

Coș vulcanic - canal intern vertical al conului vulcanic prin care iese la suprafață lava.

Crater - adâncitură sub formă de pâlnie pe vârful sau pe conul unui vulcan.

Creoli - urmași ai coloniștilor europeni din America Latină, de origine spaniolă.

Creștinism - una din cele trei mari religii ale lumii, întemeiată pe învățătura, persoana și viața lui Iisus Hristos, având la bază Vechiul și Noul Testament, desfășurată în cadrul Bisericii catolice și Bisericii Ortodoxe, precum și în cadrul Bisericilor apărute în urma Reformei.

Criosferă - învelișul permanent de zăpadă și gheață al uscatului, mărilor și oceanelor.

Crivăț - vânt, adesea foarte violent, care bate cu

predominare în sezonul rece în Moldova și nord-estul Câmpiei Române, din sectorul estic și nord-estic. Este un vânt rece, însoțit de viscole puternice.

Criză demografică - micșorarea populației țării sau a regiunii în urma reproducerii nule ce conduce la o descreștere totală a populației.

Cromosferă - învelișul care înconjoară baza atmosferei solare.

Crustală - sector al crustei care posedă caracteristici geologice și geofizice similare.

Culme - partea superioară alungită și relativ îngustă, ușor înclinată a unui deal, coline.

Curent maritim - deplasarea unor mase de apă de la suprafață până la o anumită adâncime în mări și oceane, datorită diverselor cauze.

După geneză deosebit *curenți de derivă*, care iau naștere în straturile de suprafață ale apelor din mări și oceane sub acțiunea vânturilor de lungă durată, acești curenți, datorită rotației Pământului, se abat la suprafața mării spre dreapta, în emisfera de nord, și spre stânga - în emisfera de sud, *curenți de scurgere* - sunt cauzați de repartiția neuniformă a temperaturii, salinității și densității apei, datorită precipitațiilor abundente și scurgerilor bogate de apă de pe uscat. Dacă predomină influența apelor continentale acești curenți se numesc *de debit*.

După temperatura apei distingem curenți *calzi* - care sunt considerați acei curenți a căror apă este mai caldă decât cea din regiunea în care ei vin, de obicei, ei își iau începutul de la Ecuator și își duc apele spre poli, curenții *reci* - își duc apele de la poli spre Ecuator; curenții *neutri* - au temperatura egală cu cea a apelor în care vin și direcția suvoaielor de ape latitudinale.

Curenți subcrustali (de convecție) - se formează în astenosferă și contribuie la deplasarea laterală a plăcilor litosferice ce provoacă expansiunea fundului oceanic.

Curenții jet - mișcări cu viteze mari ale maselor de aer în partea superioară a troposferei.

Curzi - popor ce numără 20 milioane de oameni. Istoric s-au pomenit în componența Turciei, Iranului, Irakului, Siriei. Liderii mișcării naționale kurde luptă pentru crearea statului independent - Kurdistan.

Cutare - procese care conduc la încrețirea straturilor de roci din scoarța terestră.

Cute - locurile unde straturile de roci ale scoarței terestre sunt supuse unor tensiuni laterale deosebite, care provoacă deformarea lor sub formă de cute.

Cutremure de pământ - sunt mișcări de scurtă durată ale scoarței terestre, exprimate prin zguduiuri bruște.

D

Deal - formă pozitivă de relief, cu altitudini absolute de până la 8001.000 m. Are aspect de culme sau cupolă rotunjită.

Debit - volumul de apă, care curge printr-o secțiune vie a râului într-o unitate de timp. Debitul se calculează luând ca unitate pentru apă m^3 , iar pentru timp - secunda.

Declinație magnetică - unghiul format de direcția meridianului magnetic cu direcția celui geografic.

Deficit de saturație - diferența dintre elasticitatea maximă a vaporilor de apă și elasticitatea vaporilor din momentul observației la o anumită temperatură a aerului:
 $D = E - e$.

Defileu - un sector de vale îngustă, sculptată în roci dure, încadrat între două sectoare mai largi. Ele se formează acolo unde râurile traversează un lanț muntos sau un podiș înalt.

Deflație - acțiune de spulberare de către vânt a materialelor pulberoase și nisipoase fine.

Degradare fizică - apare în cazul în care una sau mai multe componente ale mediului sunt afectate prin acțiuni mecanice, prin folosire nerațională, eroziune sau impurificare.

Degradare prin poluare - este procesul prin care o serie de substanțe chimice, radioactive, bacteriologice, acționează asupra componentelor mediului sau a stării lui

generale, având efecte negative care merg până la modificarea compoziției chimice a materiei.

Degradarea mediului înconjurător - proces de alterare a mediului din cauza poluării, aglomerării urbane, utilizării neraționale a resurselor naturale.

Degradarea solurilor - înrăutățirea treptată a calității solurilor, provocată de schimbarea condițiilor de formare influențate de factorii antropici.

Deltă - formă de relief cu aspect de con, creată prin despărțirea în mai multe brațe a unui fluviu la vărsarea lui în mare sau în ocean unde lipsesc mareaele, curenții litorali.

Denivelare - diferența de altitudine dintre două puncte.

Densitatea rețelei fluviale - raportul dintre lungimea tuturor râurilor din sistemul fluvial și suprafața ce o ocupă (raportată la 1 km²).

Deplasări de teren - deplasarea unor mase de roci dislocate de pe versanți, sub acțiunea directă a forței gravitaționale.

Depopulare - proces demografic de reducere a numărului populației unor regiuni sau zone, mai rar al unor țări.

Depresiune - formă de relief cu altitudine mai joasă decât terenurile din jur.

Depresiuni marine periferice - sunt elemente structurale cu crustă de tip oceanic situate între un continent și un arc insular, sau între două arcuri insulare.

Deriva continentelor - deplasarea în diferite direcții a continentelor pe substratul vâscos al astenosferei.

Despădurire - înseamnă tăierea sau distrugerea pădurii pentru a da terenurilor alte utilizări (culturi, pășuni, infrastructură).

Deșertificare - fenomen complex care afectează clima, solurile, flora, fauna și omul. Deșertificarea este rezultatul interacțiunii a doi factori: seceta puternică și prelungită și supraexploatarea de către om a terenurilor din regiuni cu tendințe aride.

Variantă: Deșertificare - reducerea suprafețelor agricole datorită înaintării pustiurilor.

Dezastru - gravă întrerupere a funcționării unei societăți cu pierderi umane, materiale și de mediu, pe care societatea afectată nu le poate depăși cu resurse proprii.

Dezvoltare durabilă - este dezvoltarea economică ce satisface cerințele prezentului fără a compromite posibilitățile generațiilor viitoare de a răspunde propriilor nevoi și aspirații.

Dictatură - forma puterii în care autoritatea este concentrată și întărită: poate fi vorba de un mod obișnuit de exercitare a puterii sau de o încălcare a legislației însoțită, de cele mai multe ori, de arbitrar și de violență.

Dinamica populației - totalitatea modificărilor care intervin în numărul, structura și repartizarea populației, raportate la anumite intervale de timp.

Dinamometru - aparat folosit la determinarea vitezei apei în râu, prin măsurarea acțiunii dinamice a apelor curgătoare.

Discontinuitatea Mohorovici - este adâncimea, la care viteza răspândirii undelor longitudinale cresc brusc de la 5 - 6 km/sec. la 8 km/sec. Sub munții înalți hotarul lui Mohorovici coboară la 80 km, sub câmpii e de 30 - 40 km, iar sub fundul oceanelor - de 10 km.

Discul Secchi - instrument de forma unui disc de culoare albă cu care se măsoară transparența apei marine.

Diviziunea geografică internațională a muncii - specializarea unor țări aparte în producerea anumitor tipuri de produse și servicii și schimbul cu ele între țările respective.

Doline - depresiuni de formă circulară sau ovală de dimensiuni variate, formate în urma proceselor carstice.

Domeniu de viață - mediu specific de viață pentru diferite organisme (vegetale și animale).

Dominion - teritoriu cu suveranitate limitată, supus unei alte țări.

Dorsale medio-oceanice - cele mai spectaculoase forme ale reliefului suboceanic, reprezentând lanțuri

muntoase ce iau naștere la hotarul dintre plăcile litosferice, care coincid cu zonele de rift.

Variantă: Dorsale medio-oceanice - lanțuri vulcanice submarine formate din lavă bazaltică.

Dumping (Domping) - vinderea într-un alt stat a produselor cu un preț mai mic decât sinecostul lor.

Dună - formă de relief pozitivă formată sub acțiunea vântului.

Dunele sunt caracteristice pentru deșert, țărmurile mărilor și oceanelor. Se întâlnesc câmpuri de dune denumite: *erguri* - în Sahara, *kummuri* - în Asia Centrală, *nefuduri* - în Peninsula Arabică.

Dunele mobile în formă de semilună sau seceră, orientate cu partea convexă în direcția din care bate vântul se numesc *barcane*.

Duritatea apei - proprietatea chimică a apei, determinată de conținutul de săruri de calciu și de magneziu aflate în soluție sub formă de carbonat, cloruri, sulfati, fosfati, silicate, azotați.

E

Ecartament - lățimea dintre șinele de cale ferată. Există: căi ferate cu ecartament normal - 1435 mm, răspândit în Europa, SUA, Asia; căi ferate cu ecartament îngust - 1.000 - 1067 mm (Africa, America Latină, Europa); căi ferate cu ecartament mare - 1524 mm (CSI, China, Mongolia); căi ferate cu ecartament foarte mare - 1676 mm (Spania, India, unele țări din America de Nord și de Sud).

Echinocțiu - razele solare în amiază cad perpendicular pe Ecuator.

La 21 martie - echinocțiul de primăvară și 23 septembrie - echinocțiul de toamnă. În timpul echinocțiului ziua este egală cu noaptea.

Ecologie - studiază relațiile existente între organismele vii și dintre acestea și mediu, comportamentul și modul lor de adaptare la mediu.

Economie deschisă - spațiu ce urmărește, în primul rând scopul de integrare economică cu aspecte largi de

pătrundere a capitalului străin, a mărfurilor și serviciilor, cu prezența companiilor transnaționale străine.

Economie închisă - spațiu ce nu permite pătrunderea capitalului, mărfurilor și serviciilor pe piața internă.

Economie națională - totalitatea ramurilor producției materiale și a sferei neproductive a unei țări. Include: industria, agricultura, transporturile, construcțiile, serviciile, învățământul, medicina, știința, cultura.

Economie mondială - totalitatea economiilor naționale ale tuturor țărilor lumii și a relațiilor dintre ele, în baza diviziunii internaționale a muncii.

Ecosistem - sistem natural unitar, rezultat din interacțiunile reciproce dintre organismele vii și mediul lor de viață.

Ecran de ozon - strat din atmosferă situat între 20 - 45 km altitudine, în care conținutul de ozon este mărit și care are proprietatea de a absorbi o mare parte din radiațiile ultraviolete emise de Soare.

Ecuador - cercul imaginar care împarte Pământul în două emisfere egale, axa de rotație a Pământului fiind perpendiculară planului acestuia.

Efect de seră - fenomen de încălzire a atmosferei terestre datorat creșterii procentului de dioxid de carbon din aer.

Elasticitate de saturație (E) - valoarea limită a tensiunii vaporilor de apă.

Elasticitatea vaporilor de apă (e) - tensiunea vaporilor de apă.

Elipsoid de rotație - reprezintă o formă aproximativă a geoidului.

Între geoid și elipsoid de rotație există o abatere de plus-minus 100 m, volumul fiind identic.

Emigrație - plecarea oamenilor din țara în care au trăit; persoanele plecate sunt numite emigranți.

Enclavă - semnifică teritoriul sau o parte a teritoriului unui stat izolat din toate părțile de teritoriul

altui stat, în raport cu teritoriul căruia îi aparține - *exclavă*.

Energia din hidrogen - se bazează pe faptul că hidrogenul este un gaz inflamabil, arzând prin combinare cu oxigenul. Dacă prin electroliză se separă cele două gaze, prin recombinarea lor se obține electricitate.

Energie eoliană - este energia forței vântului demult cunoscută prin faptul că a fost folosită la morile de vânt, perfecționate astăzi pentru a produce, prin învârtirea palelor, punerea în mișcare a unui dinam, și curent electric.

Energie geotermică (energia apei și a vaporilor fierbinți) - provine din căldura internă a Pământului care, în anumite structuri geologice, este mai mare (zone vulcanice, sau pe falii). În astfel de locuri, apa subterană este încălzită puternic și adusă prin sonde la suprafață.

Energie hidrolică - este utilizată din timpurile preistorice în morile de apă, procedeu adus la perfecțiune în hidrocentrale, unde apa este stocată în lacuri de acumulare și apoi introdusă sub presiune în turbine generatoare de electricitate.

Energie solară - energia primită de Pământ de la Soare. Este imensă, dar greu de transformat în energie utilizabilă.

Energie - factorul prin intermediul căruia se produc modificările componentelor materiale ale geosistemului (forma, dimensiunea, structura, trecerea prin diverse stări fizice și chimice). Ea poate fi mecanică, termică, chimică, electromagnetică, hidrolică, etc.

Epicentru - punctul de la suprafața Pământului situat pe verticală de la hipocentrul cutremurului de pământ.

Epidemii - sunt îmbolnăvirile în masă ale populației din cauza infectării cu o serie de agenți patogeni (virusi, bacterii etc.).

Eroziune - proces de modelare a scoarței terestre prin înlăturarea particulelor de sol sau rocă de către agenții exogeni.

Eroziune fluvială - eroziunea cauzată de apa râurilor.

Eroziunea de suprafață - condiționează distrugerea și spălarea orizonturilor superficiale ale solului și pierderea capacității productive.

Estuar - gură a unui fluviu, sub formă de pâlnie, care se varsă într-o zonă cu maree puternice.

Etajare - dispunerea fenomenelor naturale și a activității umane pe etaje, în funcție de altitudine.

Etnie - grup uman cu aceeași limbă, credință și mod de viață.

Euroregiune - zonă frontalieră de colaborare între statele europene în domeniile: economiei, culturii, învățământului, ecologiei.

Evaporație - proces de trecere a apei din stare lichidă în stare gazoasă în condiții naturale.

Exarație - eroziune exercitată de către ghețarii montani sau ghețarii de calotă.

Exod de intelecte - formă a migrațiunii internaționale, constând în migrațiunea oamenilor de știință și a lucrătorilor de înaltă calificare, de obicei din țările în curs de dezvoltare spre țările dezvoltate.

Expansiunea fundului oceanic - proces în care sub acțiunea curenților subcrustali are loc mișcarea plăcilor în direcție opusă și, ca rezultat, se reînnoiește permanent scoarța terestră și se formează o scoarță nouă de tip oceanic, constituită din bazalturi.

Explozie demografică - creșterea numerică accentuată a populației, ca urmare a scăderii bruște a mortalității și a menținerii natalității la nivel ridicat.

Explozie urbană - proces specific perioadei contemporane de creștere spectaculoasă a populației urbane atât pe seama bilanțului natural din orașe, cât și pe seama exodului rural pronunțat.

Export - totalitatea mărfurilor produse într-o țară și expediate pe piața altor țări.

F

Factor antropic - influența exercitată asupra naturii

de diferite forme de activitate a omului.

Faleză - țărnam abrupt, creat de acțiunea erozivă a valurilor.

Falia - reprezintă o deplasare a scoarței terestre pe verticală, când un teritoriu se lasă față de altul. Falia inversă este o deplasare a scoarței, când un teritoriu se ridică față de altul.

Variantă: Faliile - reprezintă rupturi în scoarța terestră la care cele două comportamente se deplasează pe verticală unul față de altul de-a lungul unui plan de rupere, numit plan de falie.

Faună - totalitatea speciilor de animale sălbatice existente într-o regiune.

Feribot - navă sau pod plutitor, pe care sunt instalate șine de cale ferată și care servește pentru transportarea trenurilor sau vagoanelor de pe un mal al unei ape pe altul.

Fiord - golf marin rezultat dintr-o vale glaciară adâncă, cu versanți înalți și abrupti, invadată de mare după topirea ghețarului.

Variantă: Fiord - vale glaciară veche modelată de limbile ghețarilor până la nivelul mării, care a fost umplută cu apă și s-a transformat în golf.

Flexură - este îndoirea straturilor de roci și deplasarea lor pe verticală sub acțiunea forței gravitaționale.

Fluviu - curs de apă important ca lungime și debit, cu numeroși afluenți și care se varsă într-un bazin marin sau oceanic.

Fdhn - vânt descendent, cald și uscat, întâlnit în regiunile muntoase orientate perpendicular pe direcția dominantă a vânturilor.

Fond silvic - totalitatea suprafețelor destinate silviculturii și delimitate prin amenajări silvice din cadrul unității administrativ-teritoriale (țară, județ etc).

Fond funciar - totalitatea suprafețelor de teren aflate în limitele unei unități teritoriale.

Forța Coriolis - forța fizică rezultată în urma

mişcării de rotație a Pământului, care se explică prin faptul că orice corp în mișcare se abate de la direcția inițială, în emisfera de nord – spre dreapta, iar în emisfera de sud – spre stânga. Forța Coriolis influențează asupra direcției maselor de aer, curenților maritimi, fluviilor mari.

Forțe endogene - forțe care acționează din interiorul Pământului și ale căror surse de energie se află tot aici, dând naștere unor mișcări epirogenice, orogenice etc.

Forță de gravitație - condiționează înălțimea maximal posibilă a munților și face ca râurile și torențele de apă să curgă, provoacă avalanșe de zăpadă și căderi de pietre, duce la surpări și alunecări de teren.

Fose oceanice - depresiuni adânci (5 - 11 km), situate la periferia continentelor sau în apropierea arcurilor insulare. Sunt foarte active din punct de vedere tectonic, în cadrul lor se manifestă intens vulcanismul și procesele seismice.

Fosforite - acumulări sedimentare de substanțe organice (schelete de pești, cochilii) pe fundul mărilor.

Fosile - resturi de organisme pietrificate, conservate în straturile scoarței terestre.

Fotosferă (baza atmosferei solare) - stratul exterior, luminos, al Soarelui. Are o grosime de circa 500 km, și temperatură de aproximativ 6.000°C.

Fragmentarea orizontală a reliefului - raportul dintre lungimea totală a văilor de pe un teritoriu și suprafața acestuia (se exprimă în km/km²).

Fragmentarea verticală a reliefului - diferența de înălțime dintre două puncte vecine de altitudine maximă și altitudine minimă.

Front atmosferic - suprafața care separă două mase de aer cu caracteristici fizice deosebite.

Front cald - zona de tranziție dintre o masă de aer cald și una rece, ambele cu același sens de deplasare, masa caldă luând locul celei reci.

Front oclus - front complex, rezultat din contopirea frontului rece și cald. Se deosebesc fronturi ocluse cu

caracter cald, când aerul din spate a frontului rece este mai cald decât cel din fața frontului cald, și fronturi ocluse cu caracter rece, când aerul din spatele frontului rece este mai rece decât cel din fața frontului cald.

Front rece - zona de tranziție dintre două mase de aer (rece și cald), masa de aer rece luând locul celei calde.

Funcționalitate - rolul componentului sau subsistemului respectiv în menținerea unității întregului în care se integrează.

Fus orar - zonă a suprafeței Pământului cuprinsă în cadrul aceleiași ore legale.

G

Galaxie - grupare de stele de ordin superior (adevărate insule de stele)

Garriga - asociație de arbuști xerofili, dezvoltată pe soluri calcaroase din regiunea mediteraneeană a Spaniei, Franței, care este alcătuită din stejar pitic cu frunze persistente, palmier pitic, rozmarin, levănțică, cimbrisor.

Gaură neagră - corp ceresc extrem de comprimat care nu emite niciun fel de radiații pentru că acestea sunt oprite de câmpul gravitațional extrem de puternic; în schimb, absoarbe tot ce se afla în jur. O gaură neagră este, de fapt, ultima etapă din evoluția unei stele.

Genocid - exterminarea grupelor de populație după criteriul rasial, național, etnic sau religios.

Geoecologia - știința ce studiază relațiile dintre componentele mediului, în scopul cunoașterii condițiilor care întrețin echilibrul unei unități teritoriale.

Geoeconomia - știință care studiază interacțiunea dintre Homo economicus și spațiu, strategiile statului și raporturile de producție în plan internațional, ce asigură progresul statului, exclusiv pe calea economică; Geoeconomia studiază lupta concurențială dintre subiecții geoeconomici de diferit rang.

Geofinanțe - valute ce au o circulație internațională intensă și care, la rândul lor, limitează valutele naționale respective. La nivel mondial, deosebit 2 sisteme financiare: unul bazat pe dolarul SUA și altul - pe euro.

Geografia economică - studiază relațiile dintre societate și mediul natural, modul în care resursele naturale și cele umane ale Terrei sunt valorificate. Ea analizează importanța condițiilor și resurselor naturale, a obiectivelor și activităților umane, relațiile de producție stabilite și posibilitățile de dezvoltare ulterioară a diferitor state și regiuni.

Geografia fizică - disciplină geografică ce studiază învelișul geografic, în cadrul căruia are loc interpătrunderea și interacțiunea dintre litosferă, atmosferă, hidrosferă și biosferă, precum și cauzele proceselor și fenomenelor naturii și legăturile dezvoltării lor.

Geografia mediului înconjurător - studiază relațiile dintre om și mediul în care trăiește, pentru a contribui la orientarea intervențiilor umane astfel, încât să nu fie depășită capacitatea de suportare a acestuia.

Geografie - știința care se ocupă de studiul Pământului, componentelor naturali (rocile, relieful, clima, apele, solurile, vegetația, lumea animală), complexelor naturale, proceselor și fenomenelor naturale, populației și economiei.

Geoid - forma teoretică a Pământului rezultată din prelungirea imaginară a nivelului mediu al oceanului planetar pe sub continente.

Geologie - știința care studiază structura, procesele, compoziția și evoluția scoarței terestre.

Geosinclinale - porțiuni mobile, active din punct de vedere tectonic ale scoarței terestre, care sunt supuse atât mișcărilor epirogenice, cât și celor orogenice.

Geosistem - unitate teritorială ce cuprinde un ansamblu de componente geografice (aer, apă, rocă, relief, sol, vegetație, animale, om), între care există legături complexe și dinamice, care are o funcționalitate bine marcată și se concretizează în teritoriu printr-un anumit tip de peisaj (mediu).

Geotectură - formă a reliefului terestru, ale cărei caracteristici sunt determinate de forțe cosmice și procese

endogene. În această categorie pot fi incluse: bazinele oceanice și blocurile continentale.

Gheizere - izvoare care aruncă periodic apă subterană fierbinte și vapori până la mare înălțime, sub forma unei coloane.

Ghețar - acumulare de gheață mobilă formată pe văile munților înalți, sau pe platourile și munții din zonele reci ale globului.

Gleizare - proces de pedogeneză, sau de alterare a solurilor, constând din reducerea fierului într-un mediu predominant anaerob, în condițiile unui drenaj slab, determinat de prezența apei.

Globalizare - unul dintre cele mai controversate procese ale lumii contemporane, reflectă intensificarea inter-relațiilor și interdependențelor dintre diverse țări ale Globului.

Variantă: **Globalizare** (de la franț. - „globe”) - ceea ce înseamnă că înglobează toate elementele unui ansamblu rezultat prin însumarea tuturor elementelor de același fel și au un caracter global; globalizarea economiei mondiale poate fi definită ca un proces al creșterii interdependențelor dintre statele naționale în sferele vieții economice, politice, sociale și culturale. Globalizarea este etapa superioară a internaționalizării.

Globul geografic - reproduce, micșorat, imaginea Pământului ca un întreg și constituie singurul mijloc de a reprezenta relativ real, dar la scară redusă, forma și dimensiunea Pământului.

Golfuri - sunt părți ale oceanului (mării) separate de acestea datorită configurației țărmurilor și deosebite oarecum de suprafețele acvatice vecine.

Graben - teritoriu lăsat al scoarței terestre situat între două masive mai ridicate.

Variantă: **Graben** - reprezintă asociații de falii formate dintr-un compartiment scufundat, mărginit de mai multe compartimente din ce în ce mai ridicate care au formă de trepte.

Grad de aciditate a apelor subterane - este

condiționat de prezența acizilor dizolvați în ele.

Grad de împădurire - raportul dintre suprafața ocupată de păduri și suprafața totală a regiunii, exprimată în procente (%).

Gradient baric orizontal - vector ce caracterizează scăderea presiunii atmosferice pe unitatea de distanță, în direcție perpendiculară pe izobare, spre presiune mai redusă.

Gradient baric vertical - valoarea cu care presiunea aerului descrește pe verticală, apreciată în mb, pe o unitate de distanță egală cu 100 metri înălțime.

Gradient geotermic - valoarea cu care crește temperatura în interiorul scoarței terestre pentru fiecare 100 m. adâncime.

Gravitație terestră - forță de atracție exercitată de Pământ asupra unui corp situat la suprafața sau în sfera sa de atracție.

Grindină - este alcătuită din sfere sau fragmente de gheață, de diferite forme, cristalizate sau amorfe, având diametrul între 5 și 50 mm, uneori chiar mai mult.

Guano - îngrășământ organic natural, bogat în fosfor și în azot, provenit din acumularea excrementelor și cadavrelor de păsări care trăiesc în colonii. Se întâlnește sub formă de depozite pe țărmul pacific sud-american (Perú și Chile) și pe cel atlantic, sud-vestic African (Namibia), precum și pe unele insule din Oceanul Pacific (Nauru, Christmas ș.a.).

H

Halo - inel de lumină în jurul Soarelui sau al Lunii.

Hamadă - platou stâncos în regiunile deșertice, lipsit de o pătură de sol sau de nisip.

Variantă: Hamadă - suprafețe acoperite cu sfărâmaturi de roci și blocuri de dezagregare.

Harta politică a lumii - reprezentare grafică a statelor de pe Glob, fiecare având o anumită orânduire de stat și orientare social-politică.

Variantă: Hartă politică - harta geografică a lumii, continentelor sau a unora dintre acestea, pe care este

reprezentată diviziunea teritorial-politică.

Hartă geografică - reprezentarea micșorată, convențională și generalizată a suprafeței terestre pe care este repartitia spațială a diferitor elemente naturale și social-economice de pe un anumit teritoriu.

Hartă sinoptică - hartă pe care sunt depuse prin cifre și simboluri elementele meteorologice importante.

Hârtop - formă negativă de relief ce se formează în urma proceselor de eroziune și a alunecărilor de teren, specifică pentru Republica Moldova.

Hazarde (calamități) naturale - sunt fenomene și procese ale naturii cu potențial distructiv (cutremure, erupții vulcanice, valuri tsunami, prăbușiri, torente de noroi, avalanșe de zăpadă, alunecări de teren, inundații, uragane, tornade, înghețuri, grindină, secete, incendii etc), care pot determina considerabile pierderi de vieți umane și pagube materiale în economia țărilor sau regiunilor afectate.

Hărți generale - cuprind o complexitate de elemente geografice naturale și social-economice, fără a evidenția special anumite obiecte.

Hărți speciale - redau un element sau un grup de elemente selecționate de pe suprafața terestră.

Hărți topografice de detaliu - se construiesc la scări mari (1: 25001: 20.000), ce permit reprezentarea unui număr mare de elemente cu deformări mici.

Hectolitru - unitate de măsură echivalentă cu 100 de litri.

Heterosferă - strat al atmosferei situate deasupra homsferei, în care predomină gazele ușoare.

Hinduism - religie fără întemeietor uman care nu corespunde unui aspect separat al vieții sociale, ca în cazul altor religii. Este un sistem socio-religios care sta la baza societății, definind îndatoririle ce revin fiecărui individ, în funcție de apartenența sa la o anumită clasă socială, de vârstă și de sex.

Hipocentru - locul din interiorul Pământului unde iau naștere zguduirile.

Homosferă - stratul inferior al atmosferei care se întinde de la pământ până la altitudinea de aproximativ 100 km, în care constituenții principali (azotul și oxigenul) rămân în aceleași proporții.

Horst - proeminență a scoarței terestre situată între două teritorii lăsate și limitată de două falii.

Variantă: Horst - asociație de falii formate dintr-un compartiment ridicat, mărginit de o parte și de alta de compartimente coborâte ce au formă de trepte.

Hotare geoeconomice - hotare convenționale, care delimitează sferele de influență a unor organizații economice internaționale sau a enclavelor societăților transnaționale. Hotarele geoeconomice pot să nu coincidă cu hotarele politice ale statelor.

Hulă - mișcare ondulatorie a apei de la suprafața mării sau oceanului, ce continuă și după încetarea vântului care a provocat-o.

Humus - amestec de substanțe organice amorfe aflat în sol, care îi condiționează fertilitatea și care este rezultat din transformarea materialului vegetal sub acțiunea microorganismelor.

I

Ierarhizare - este particularitatea geosistemelor de a se ordona pe nivele de organizare, în funcție de gradul lor de complexitate.

Imigrație - venirea oamenilor din țara în care au trăit pentru a se stabili cu traiul într-o altă țară; persoanele stabilite aici se numesc imigranți.

Imperiu colonial - stat cu mari posesiuni de colonii.

Import - totalitatea mărfurilor aduse în țară de peste hotare pentru satisfacerea pieței interne.

Indicele dezvoltării umane - indice sintetic ce cuprinde trei elemente ale dezvoltării umane: longevitatea, sau speranța de viață la naștere, nivelul de educație, sau gradul de alfabetizare și ponderea populației cuprinse în învățământul de toate nivelurile, venitul pe locuitor exprimat prin raportarea PIB la un locuitor.

Infrastructură (sectorul serviciilor) - totalitatea

unităților economice destinate deservirii procesului de producție și a populației (căi de comunicație, porturi maritime, fluviale, aeroporturi, instituții științifice, centre de calcul, școli, spitale, magazine etc).

Insulă - porțiune de uscat înconjurată din toate părțile de apă.

Integrare economică - o forma caracteristică de manifestare a procesului mondial de globalizare a forțelor de producție. Ea oferă posibilități de folosire mai raționala a materiilor prime, combustibililor, resurselor umane, de îmbunătățire a diviziunii teritoriale a muncii. Spre deosebire de colaborarea economică, ce se bazează, mai ales pe comerț, integrarea economică se distinge prin aprofundarea legăturilor multilaterale, prin concreșterea proceselor de producție ale unor țări.

Integralitate - capacitatea fiecărui component (subsistem) de a se integra într-un suprasistem (de exemplu, învelișul atmosferic în cadrul învelișului geografic).

Interacțiune - formă de legătură a fenomenelor, manifestată printr-o influențare sau acțiune cauzală reciprocă.

Interfluviu - teritoriu dintre două văi vecine, începând de la limita superioară a versanților acestor văi.

Internaționalizare - proces de interacțiune a economilor naționale pe piața mondială.

Inundații - apar din cauza ploilor puternice, atunci când cantitatea de apă adunată din ploaie depășește capacitatea albiilor, surplusul revărsându-se în lunci sau în zonele joase învecinate.

Inversiune geografică - manifestarea unui fenomen într-un etaj superior sau inferior celui care este considerat normal.

Inversiune termică - repartizare inversă pe verticală a temperaturii.

Islam - una din cele trei mari religii ale omenirii, întemeiată în sec. al 7-lea de Mahomed, fundamentată pe textele ce se conțin în Coran și Suna.

Istm - fâșie îngustă de pământ, mărginită de ape, care leagă două suprafețe mai mari de uscat.

Iudaism - religie ce a apărut cu aproximativ 3.000 - 4.000 de ani în urmă în Orientul Apropiat, identificându-se cu un singur grup etnic, cu un complex și set restrictiv de credințe și legi. Astăzi ea numără circa 18 mii. de adepți evrei, răspândiți pe toate continentele.

Izobară - linie ce unește, pe hărțile reliefului baric, puncte cu aceeași presiune atmosferică.

Izogonă - linie ce unește puncte cu aceeași declinație.

Izohietă - linie care unește puncte cu valori egale ale cantității de precipitații.

Izotermie - stare a atmosferei în care temperatura aerului rămâne neschimbată pe verticală.

Izvoare termale - ape subterane care se încălzesc de la contactul cu magma fierbinte și apar la suprafața scoarței terestre sub formă de izvoare fierbinți.

I

Înveliș geografic - sistem natural complex, deschis, dinamic. În cadrul acestui sistem au loc întrepătrunderea adâncă și interacțiunea reciprocă dintre litosferă, hidrosferă, atmosferă și biosferă; transformarea energiei solare în energie termică, substanța se află în trei stări de agregare, unde a apărut și evoluează viața.

Jneapan - arbust conifer caracteristic zonelor montate înalte.

Junglă - pădure densă și umedă, veșnic verde.

Lac - depresiune pe suprafața uscatului, umplută cu apă, ce nu are legătură cu marea și se caracterizează printr-o floră și faună specifică.

Variantă: Lacuri - rezervoare de apă stătătoare acumulate în forme negative de relief. După geneză se deosebesc lacuri: tectonice, vulcanice, glaciare, carstice, eoliene, antropice, relict, de baraj, lagunare.

Lagună - golf separat de mare printr-un cordon de nisip.

Lande - câmpii întinse situate pe țărmul Atlanticului,

formate din nisipuri marine fixe sau mișcătoare.

Landșaft - complex teritorial natural omogen din punct de vedere genetic, așezat pe aceeași temelie geologică, are același tip de relief, climă și este constituit din domenii naturale.

Lapiezuri - niște șanțulețe rectilinii sau sinuoase despărțite prin creste, formate în urma dizolvării rocilor solubile la suprafața scoarței terestre.

Latent - sol cărămiziu din zona ecuatorială, gros și fertil.

Latitudinea geografică sau paralela - indică depărtarea în grade de la Ecuator spre Polul Nord și Polul Sud.

Latitudinea geografică a unui punct - este unghiul format de planul Ecuatorului cu linia verticală a acestui punct.

Lavă - masă incandescentă fluidă sau vâscoasă ce se revarsă din craterul unui vulcan în timpul erupției acestuia. (Prin răcire se formează diverse roci vulcanice).

Liberalizarea comerțului - presupune comerțul internațional fără restricții din partea statului.

Liberalizarea economiei - trecerea de la economia de tip închis la cea de tip deschis.

Liman - gură largă, în formă de pâlnie, la vărsarea unor fluvii, inundată de ape ca urmare a ridicării nivelului marin sau datorită barării gurii de vărsare cu un cordon marin.

Linia frontului atmosferic - linia ce desparte două mase de aer cu caracteristici diferite la nivelul suprafeței terestre.

Litoral - zonă de contact între mare și uscat.

Litosferă - este învelișul extern și solid al Pământului. Ea reprezintă istoria geologică a planetei noastre.

Longitudine geografică - depărtarea în grade de la meridianul 0 (Greenwich).

Longitudinea geografică a unui punct - unghiul diedru format între planul meridianului Greenwich și

planul meridianului punctului considerat.

Loess - rocă sedimentară de origine eoliană, compusă din particule fine de cuarț, argilă și calcar.

Luna - unicul satelit natural al Pământului care se rotește în jurul lui.

M

Magma - masă vâscoasă sau topită ce se formează în straturile adânci ale pământului, alcătuită din silicați, oxizi, gaze și vapori de apă.

Magnetism terestru - câmpul magnetic permanent al Pământului, de mică intensitate și orientat spre poli magnetici.

Magnetosfera - spațiul din jurul Pământului în care se manifestă liniile de forță ale câmpului magnetic terestru.

Management urban - mod de gestionare a unui oraș, caracterizat prin colaborare, integrare și convergența de interese ale colectivității și instituțiilor locale.

Mangrove - asociație vegetală specifică zonelor litorale afectate de marea din zona ecuatorială și tropicală umedă, formată din arbori și arbuști cu rădăcini adventive aeriene și adaptată la un strat mlăștinos.

Mantaua - înveliș al Terrei ce constituie cca. 66% din masa planetei și 33% din volumul ei. Se extinde până la adâncimea de 2900 km.

Maquis - asociație de arbuști permanent verzi, în care predomină rozmarinul, fisticul, stejarul de cârmâz, palmierul pitic. Este tipic în insula Corsica, pe coastele stâncoase ale Mării Mediterane din sudul Franței.

Mare - bazin acvatic, cu apă sărată sau salmastră, care se deosebește de ocean prin suprafața mai restrânsă, prin adâncimi mai mici și care suportă influențe importante din partea uscatului.

Variantă: Mare - reprezintă o parte separată a oceanului planetar, care se deosebește de suprafețele oceanice prin anumite proprietăți fizice și chimice ale apei: temperatură, salinitate, densitate, dinamica apei.

După regimul hidric și așezarea geografică mările se clasifică în: mări *interioare* (*continentale*) - sunt înconjurate de uscat și comunică cu oceanul prin strâmtori (exemplu: Marea Albă, Marea Neagră), mări *semi închise* - separate de ocean prin insule sau peninsule (exemplu: Marea Nordului, Marea Ohotsk), mări *deschise* - sunt situate la marginea bazinelor oceanice și au legătură cu apele oceanelor (exemplu: Marea Cara, Marea Laptev), mările *interinsulare* - sunt înconjurate de insule (exemplu: Marea Banda, Marea Sulu).

Maree - sunt cauzate de forțele centrifuge și de acțiunea forței de atracție a Lunii și Soarelui. Ele se manifestă prin ridicarea și coborârea nivelului apei în oceane și mări (flux și reflux).

Maricultură - ramura ce se ocupă cu creșterea artificială a peștelui, moluștelor. Plantații de stridii și ferme de creștere a peștelui există în Japonia, S.U.A., China, Olanda, Franța, Rusia, Australia etc.

Masă de aer - volum de aer cu valori dimensionale (înălțime, lungime), dar omogene prin proprietățile caracteristice (temperatură, umiditate etc.) dobândite pe suprafața de origine.

Materie primă - produs brut furnizat de industria extractivă, agricultură și de alte activități economice utilizate în industrie pentru obținerea produselor finite.

Măzăricea moale - este o precipitație solidă sub formă de granule mate, sferice, uneori conice, afânate, sfărâncioase, cu aspect de zăpadă, având diametrul de 1 - 5 mm.

Măzăricea tare - cade sub formă de granule de gheață sferice sau neuniforme, uneori conice, parțial transparente, având un miez albicios opac; sunt dure și săr când ating suprafața solului.

Meandru - curbura a albiei râului, care ia naștere în rezultatul acțiunii forței centrifuge asupra torentului de apă.

Mediu antropic - este sistemul terestru ale cărui componente au fost total sau aproape total modificate de

activitatea omului. Sinonim - mediu artificializat.

Mediu antropizat - este sistemul terestru ale cărui componente naturale au fost parțial modificate de activitățile umane. Sinonim - mediu umanizat.

Mediu geografic - o parte a naturii Terrei, în care se desfășoară viața și activitatea omului și asupra căreia el exercită o influență transformatoare.

Variantă: Mediu geografic - reprezintă mediul terestru al societății umane, care prin urmare este și o parte a învelișului geografic constituit din factorii abiotici (aer, apă, substratul geologic, relieful, solul) și factorii biotici (plantele și animalele), într-o anumită măsură valorificat de către om și implicate în producerea socială.

Mediu înconjurător - este spațiul care asigură condițiile de viață ale omului și asupra căruia se exercita acțiunile acestuia.

Mediu natural - este sistemul terestru format din componentele naturale, netransformate sau foarte puțin transformate de om.

Megalopolis - aglomerații urbane, ce se contopesc una cu alta, formând zone urbanizate gigantice.

Meteorizație - totalitatea transformărilor fizice și chimice pe care le suferă rocile de la suprafața scoarței, sub acțiunea forțelor externe.

Meteoriți - corpuri solide din fier sau piatră ce cad pe suprafața Pământului din spațiul interplanetar.

Metiși - persoane născute din căsătoriile europenilor cu indienii.

Microclimă - este clima unor spații foarte mici, influențată strict de caracteristicile spațiului respectiv. Este inclusă în topoclimă.

Deosebim microclima poienilor, microclima unei străzi sau a unei piețe dintr-un oraș etc.

Midii - moluște ce se cresc pe țărmul Mării Mediterane, pe țărmurile de nord ale Spaniei, Scoției de Vest, în Danemarca, S.U.A. (Florida).

Migrațiune - proces prin care persoanele își schimbă locul de reședință în mod definitiv sau temporar.

Migrațiune spontană - migrațiune bazată pe inițiativa proprie a persoanelor migrante, spre deosebire de așa-numita migrațiune forțată.

Mineral - corp natural anorganic, solid la temperaturi obișnuite, aproape omogen după compoziția chimică și proprietățile fizice.

Mișcare de revoluție - mișcarea Pământului în jurul Soarelui cu o viteză de cca. 30 km/sec. Pământul parcurge această distanță în 365 de zile bh, 9 și 9".

Mișcare de rotație - mișcarea Pământului în jurul axei sale în 23 h, 56 4". Mișcarea are direcția de la Vest la Est.

Mișcare naturală a populației - schimbări survenite în numărul și structura populației numai ca urmare a nașterilor, deceselor, căsătoriilor și divorțurilor.

Mișcări de translație marină (curenți) - sub acțiunea forțelor externe se produce translația unor mase mari de apă dintr-o regiune în alta.

Mișcări ondulatorii (hula și valurile) - oscilații ce se manifestă la suprafața apei fără deplasarea maselor de apă pe orizontală, sunt provocate de valurile formate din cauza apariției vânturilor și cutremurelor de pământ.

Mișcări orogenice - mișcări de cutare, radiale ale scoarței terestre, în urma cărora se formează relieful montan.

Mișcări oscilatorii - mișcări de înălțare sau coborâre lentă a unor masive ale scoarței terestre, care pot fi de natură izostatică sau determinate de curenții magmatici subcrustali.

Variantă: Mișcări oscilatorii - mișcări lente de ridicare sau coborâre a unor suprafețe ale scoarței terestre.

Mișcări ritmice (mareele) - reprezintă fenomenul de ridicare și de coborâre a nivelului apelor în regiunea țărmului, condiționat de forța de atracție dintre Pământ, Lună și Soare, și rotația Pământului.

Fenomenul de înaintare este *fluxul*, iar cel de retragere - *refluxul*.

Mișcări tectonice - sunt mișcări ale scoarței terestre care au ca rezultat cutarea, falierea, coborârea sau deplasarea pe orizontală a unor părți ale sale.

Mlaștini eutrofe - sunt răspândite în cuvetele lacustre sau în luncile râurilor, sunt bogate în substanțe minerale, având ca sursă de alimentare apele atmosferice, freatice și cele de la suprafață.

Mlaștini mezotrofe - ocupă un loc de tranziție între mlaștinile eutrofe și cele oligotrofe, atât prin caracterul alimentației, cât și prin cel de mineralizare a apei și vegetației.

Mlaștini oligotrofe - sunt răspândite în regiunile umede cu climat temperat rece. Sursa principală de alimentație o alcătuiesc precipitațiile atmosferice, sunt sărace în substanțe minerale și răspândite pe interfluvii.

Mlaștină - porțiuni de teren cu exces de umiditate și invadat cu plante hidrofile, unde se acumulează substanțe organice care se transformă în turbă.

Monitoring - sistem informațional de supraveghere-observare și apreciere a stării mediului înconjurător, a modificărilor mediului sub influența factorilor antropici, cu scopul folosirii raționale a resurselor naturale și protecției mediului.

Variantă: Monitoring - sistem de observare, control și evidență asupra unor componente ale naturii.

Monocultură - predomină plantațiile de un anumit tip în cadrul unei țări sau unei regiuni.

Monumente ale naturii - pot fi obiecte rare ale naturii, sau care sunt pe cale de dispariție și care în același timp au o mare importanță din punct de vedere științific, estetic, istoric și cultural. Ca monumente ale naturii pot fi determinate: peșterile, lacurile, porțiuni de litoral, unele aflorimente geologice, cascadele, izvoare minerale, stânci pitorești, cratere vulcanice, arbori seculari, inclusiv unele obiecte artificiale (parcuri, cariere, râșoare amenajate etc).

Morenă - depozit de fragmente colțuroase de roci, transportate de ghețari.

*Variantă: **Morenă*** - materiale erodate transportate și depuse de ghețari.

Mortalitate - numărul celor decedați într-un interval de timp (un an), calculat la 1.000 de locuitori. Indicatorii natalității și cei ai mortalității se exprimă atât în persoane la 1.000 de locuitori, cât și în promile

(‰).

Mortalitate infantilă - numărul de decese ale copiilor sub un an la 1.000 născuți vii, exprimat în promile (‰).

Mulatri - persoane născute din căsătoriile negrilor cu europenii.

Municipiu - oraș mare cu administrație proprie, având autonomie în cadrul administrației de stat. Locul de reședință a organelor lui de administrare este primăria.

Munți - cele mai proeminente forme de relief, cu altitudini absolute de peste 800 - 1.000 m, cu văi adânci de cel puțin 500 m, predomină versanți cu pante mari, iar interfluviile au vârfuri evidente. După geneză munții se clasifică în: tectonici, de eroziune și vulcanici.

Munții tectonici se împart în: munți *cutați*, care s-au format prin acțiunea mișcărilor de cutare (încrêțire) și ridicare a scoarței terestre, *de bloc* - care s-au format în rezultatul fracturii puternice a scoarței terestre și ridicării verticale a blocurilor, și *micști* (cutați de bloc), care s-au format în rezultatul mișcărilor de cutare și faliere.

Munții de eroziune - se formează ca rezultat al eroziunii suprafețelor înalte ale unui podiș.

Munții vulcanici - munți cu aspect de conuri formați prin acumulările materiei ieșite în timpul erupțiilor vulcanice.

Musoni - vânturi periodice ce afectează întinse suprafețe din zonele subtropicale și tropicale ale globului, determinate de diferențele de temperatură și presiune ale aerului ce se creează între uscat și ocean, în sezonul cald și sezonul rece al anului. După direcția de deplasare a aerului se disting: musonul *de iarnă* și musonul *de vară*. Musonul de vară are direcția dinspre ocean spre uscat, iar

cel de iarnă - dinspre uscat spre ocean.

N

Natalitate - numărul celor născuți vii într-un anumit interval de timp (un an), calculat la 1.000 de locuitori.

Națiune - categorie istorică ce se caracterizează prin comunitate de limbă, teritoriu, viață economică și culturală.

Nebuloase - constituie o grupare a materiei neorganizate sub formă de mari aglomerații de gaze și praf cosmic. Ele se prezintă ca niște pete luminoase, fie datorită reflexiei luminii stelare, fie emisiei proprii de lumină.

Nebulozitate - este gradul de acoperire cu nori a bolții cerești.

NIFE - înveliș intern al Pământului (partea centrală), alcătuită în majoritate din Ni și Fe. Acest înveliș corespunde nucleului.

Noapte polară - perioada anului când soarele nu răsare la Polul Nord (între 23 septembrie și 21 martie) și la Polul Sud (între 21 martie și 23 septembrie).

Nod de transport - ansamblul format din mai multe tipuri de transport legate între ele ce pot efectua operații de transport în cel puțin 3 direcții.

Variantă: Nod de transport - punct în care se intersectează nu mai puțin de două-trei linii ale unuia și aceluiași tip de transport.

Nod industrial - unul sau câteva centre industriale situate în apropiere și care folosesc în comun prioritățile așezării economicogeografice a teritoriului dat.

Nori - aglomerări ale produselor de condensare (picături de apă, cristale de gheață) suspendate în atmosfera liberă.

Nomadism - mod de viață al unei colectivități umane, caracterizat prin lipsa unei așezări stabile. Societățile nomade trăiesc, de regulă, în zonele acoperite cu iarbă din regiunile aride și semiaride, acolo unde condițiile de mediu permit folosirea pășunilor măcar câteva luni pe an. Nomazii se deplasează în grupuri mici

bazate pe unități familiale sau tribale, asigurând o densitate redusă de cca. 0, 4 - 0, 8 loc/km². Există: nomazi propriu-ziși (nu construiesc așezări și nu practică agricultura), seminomazi (se deplasează doar în sezonul uscat), precum și populații care se află în deplasare continuă, nelegată de condițiile de mediu.

Nuclee de condensare - particule microscopice solide și lichide, mai rar gazoase, cu proprietăți higroscopice, aflate în suspensie în aerul atmosferic. Ele favorizează mult apariția și formarea nucleelor primare de condensare.

O

Oază - „insula” cu activitate umană și cultură în deșert, legată de existența unei surse de apă.

Obârșie - locul unde se formează o vale de râu, torent, ghețar sau alunecare de teren.

Occident - spațiul geografic situat la vest față de punctul de referință.

Ocean - întindere vastă și voluminoasă de apă sărată, acumulată în marile depresiuni ale scoarței terestre care separă continentele și comunică larg între ele.

Oicumena - denumirea pentru suprafețele uscatului locuite de oameni.

Variantă: **Oicumena** - teritoriu locuit de specia umană.

Optim demografic - este rezultatul raportului echilibrat dintre populație și resurse.

Oraș - grupare de oameni, cu o densitate foarte mare, care nu se ocupă în principal cu agricultura.

Orașe globale - au fost recent definite ca fiind metropolele cele mai importante ale lumii, centre de comandă și control ale economiilor naționale, sedii ale capitalului și finanțelor mondiale, locuri de interese, contacte internaționale care prelucrează și difuzează imensa cantitate de informații filtrate spre diverse canale (Paris, Londra, New York, Tokyo, Bruxelles etc.).

Organizarea spațiului - proces prin care

componentele naturale și social-economice sunt localizate în spațiu și intră în relație unele cu altele.

Orient - spațiul situat la est față de un punct de referință.

Orizont acvifer - stratul de roci purtător de apă.

Orizont de sol - strat de sol omogen din punct de vedere al compoziției și proprietății.

Orogen - regiune mobilă a scoarței terestre, care a suportat mișcări de încrețire și înălțare, având ca rezultat apariția reliefului muntos.

Orogeneza alpină - ciclul de formare a munților, care s-a produs acum 30 - 70 mii. de ani.

Orogeneza baicalică - cel mai vechi ciclu de formare a munților care s-a produs acum 2, 5 mird. ani.

Orogeneza caledoniană - ciclul de formare a munților care s-a produs acum 500 mii. de ani.

Orogeneza hercinică - ciclul de formare a munților, care s-a produs acum 250 - 300 mii. de ani.

Ortodoxie - confesiune creștină care a păstrat neschimbate dogmele, tradițiile, cultul și organizarea bisericească, fixate prin cele șapte sinoade ecumenice.

Ozon - gaz alcătuit din molecule de oxigen ce se găsește în stratosfera (25 - 35 km) și care protejează Pământul împotriva radiațiilor ultraviolete ale Soarelui.

P

Pajiște - teren acoperit de asociații ierboase, care pot fi folosite ca pășune sau fânează.

Pantă - unghiul de înclinare al unei suprafețe topografice față de un plan orizontal (se exprimă în grade).

Paralele - linii imaginare ce unesc punctele de egală latitudine geografică. Cea mai lungă paralelă este Ecuatorul.

Parcuri naționale - sunt spații geografice întinse ca suprafață, pe care sunt ocrotite, sub diferite forme: peisaje de mare frumusețe și complexitate, specii de animale și plante, monumente ale istoriei, în care de rând cu cercetările științifice se practică turismul de cunoaștere.

Pas - partea joasă a unei culmi, prin care se poate

circula.

Pădure - asociație vegetală formată predominant din arbori.

Pământul - este o planetă de mărimi mijlocii cu o masă de 5.975×10^{21} tone și cu volumul de 1083 miliarde km^3 .

Pedogeneză - proces de formare și evoluție a solului, ca urmare a acțiunii factorilor pedogenetici.

Peisaj - este concretizarea în spațiu a unui anumit tip de relații integratoare ale componentelor geosistemului.

Peisaj urban - este expresia spațială a unui geosistem cu o structură dominate de elemente artificiale și deci, cu parametri specifici ai fluxului de materie și energie.

Peneplenă - suprafața de nivelare, reprezentând un podiș sau o câmpie cu relief ușor ondulat, deasupra cărora pot rămâne martori de eroziune.

Peninsulă - porțiune de uscat de diferite dimensiuni și contururi care înaintează în largul oceanului, mării sau a unui lac, fiind înconjurată din trei părți de apă.

Periheliu - punctul cel mai apropiat de Soare de pe orbita Terrei. În luna ianuarie distanța dintre Pământ și Soare e de 147 milioane km.

Perioadă de dezintegrare - este perioada de timp în care un izotop radioactiv se descompune în jumătate.

Pesticide - substanțe chimice minerale sau organice de sinteză utilizate contra dăunătorilor din agricultură.

Peșteri - goluri naturale subterane. În interiorul lor se găsesc formațiuni concreționale, cum ar fi stalactitele (în formă de țurțuri pe tavan), stalagmitele (pe podea); coloanele (formate prin unirea stalactitelor cu stalagmitele); draperiile, candelabrele ș.a.

Piatră prețioasă - mineral cristalizat cu aspect atrăgător și care se găsește rar în natură.

Placă litosferică - porțiune de dimensiuni diverse din scoarța terestră, care se mișcă față de altă placă cu viteze de ordinul centimetrelor pe an. Poate crește în

lungul unui rif sau se poate consuma prin subducție.

Plajă - întindere plată la țărmul mării sau al unui lac acoperită de nisip sau pietriș.

Variantă: Plajă - acumulări de nisipuri, pietrișuri și prundișuri, care se formează atât pe țărmurile joase, cât și pe cele înalte la baza falezelor.

Plăci - sunt porțiunile platformei cu pânza sedimentară bine dezvoltată.

Plan Benioff - plan cu înclinarea de $45 - 55^\circ$ a unei plăci litosferice, de-a lungul căreia are loc subducția.

Planetă - corp masiv care face parte din Sistemul Solar, ce se mișcă în jurul Soarelui și reflectă razele solare. În ordinea distanței de la Soare există următoarele planete: Mercur, Venus, Pământ, Marte, Jupiter, Saturn, Uranus, Neptun și Pluton.

Plan - imaginea orizontală micșorată a unei porțiuni din suprafața Pământului.

Platforme - porțiuni consolidate, relativ stabile, puțin mobile ale scoarței terestre, cu relief slab accidentat, aproape nivelat și cu un regim tectonic liniștit.

Platformă continentală (self) - reprezintă partea submersă a continentelor, care se extinde până la adâncimea de 200 m. Suprafața ei are un aspect în general neted cu pantă lină (de la $0, 5^\circ - 1^\circ$).

Adesea constituie o câmpie inundată de apele oceanului, după ultima epocă glaciară.

Ploaie - picături de apă de diferite dimensiuni, cu diametrul de 0, 55 mm. Ploaia se formează la temperatură de peste 0°C ca rezultat al creșterii picăturilor mari pe seama celor mici prin difuzie.

Plută - material poros, impermeabil, elastic, obținut din scoarța unor specii de stejar și folosit ca material izolator, în construcția avioanelor etc. Jumătate din producția de plută din lume este obținută în Portugalia.

Podișuri - forme de relief cu altitudini absolute variate, ce depășesc 200 - 300 m, cu interfluvii largi ce au aspect plat sau vălurat, separate de văi adânci (peste 100 m).

Polarizare economică - capacitatea unui spațiu de a atrage activități economice dinamice, inovative, cu potențial de creștere.

Polder - porțiuni de câmpie, eliberată de apele mării prin lucrări ingineresti de îndiguire și desecare.

Variantă: Polder - teren scos de sub apele mării prin îndiguire.

Polei - depunere solidă sub forma unui strat dens de gheață transparentă sau opacă, ce se formează în urma înghețării picăturilor suprarăcite de ploaie sau de burniță, care cad pe suprafețe cu temperaturi cuprinse între 0.1 °e și -1.0°C.

Poli - depresiuni mari, formate în masivele calcaroase.

Politică demografică - ansamblu de măsuri legislative, administrative, economice, sanitare, culturale și educaționale, adoptate de un stat cu scopul de a reține sau stimula creșterea numărului de populație.

Poluanți ai aerului atmosferic - substanțe, produse artificial din activitățile umane, care modifică procesele și fenomenele atmosferice, au impact negativ asupra organismelor vii, inclusiv asupra sănătății omului.

Poluarea aerului atmosferic - schimbarea compoziției chimice sub aspectul proporției dintre substanțele constitutive ale acestuia și apariția unor noi substanțe, cu efecte dăunătoare asupra unor componente sau a mediului înconjurător în ansamblu.

Popor - totalitatea locuitorilor unei țări care vorbesc aceeași limbă și au aceeași cultură.

Populație - ansamblu de locuitori de pe un teritoriu delimitat administrativ.

Port - construcție pe malul unei ape navigabile folosită în navigație.

Potențial natural - totalitatea componentelor naturale ale mediului care pot fi utilizate ca resurse în cadrul activităților umane.

Poziție geopolitică a unui stat - constituie rezultanta dintre localizarea geografică, potențialul natural

și uman, pe de o parte, și raporturile politice, economice și militare cu statele vecine, cu puterile mondiale și regionale, pe de altă parte. Poziția geopolitică se regăsește în orientarea relațiilor externe pe anumite axe de interes geopolitic.

Prăbușire - proces gravitațional, exprimat prin căderea tavanului unei peșteri sau al unui gol subteran, a unor stânci etc.

Precipitații atmosferice - totalitatea particulelor de apă lichidă sau solidă, care cad din nori pe suprafața terestră.

Presiune atmosferică - este forța cu care aerul atmosferic apasă asupra obiectelor și asupra suprafeței terestre, exprimată în mm. a col. de mercur sau mb.

Presiune hidrostatică - forța de compensare exercitată de coloana superioară de lichid.

Procese exogene - acțiunile prin care agenții exogeni modelează scoarța terestră.

Procese endogene - procesele cauzate de acțiunea forțelor interne ale Pământului, care contribuie la crearea formelor majore de relief.

Producția globală agricolă - totalitate produselor agricole vegetale și animale, în forma naturală și brută, obținută într-un an, exprimată în bani.

Producția globală industrială - totalitatea producției tuturor întreprinderilor industriale ale țării, obținută într-un an, exprimată în valoare naturală sau bănească.

Produsul intern brut (PIB) - valoarea bunurilor materiale și a serviciilor obținute timp de un an numai în cadrul statului.

Variantă: Produsul intern brut (PIB) - principalul indicator macroeconomic al economiei naționale, care reprezintă rezultatul final al activității de producție rezidente (atât în sfera producției materiale, cât și-n sfera serviciilor) și care corespunde valorii bunurilor și serviciilor produse de aceste unități pentru consumul final. PIB se compune din următoarele categorii de resurse:

valoarea adăugată brută, impozitul pe produs, taxe vamale.

Produsul național brut (PNB) - valoarea tuturor bunurilor materiale și a serviciilor obținute într-un an atât în cadrul statului, cât și peste hotarele lui.

Proiecție cartografică - este procedeul matematic cu ajutorul căruia se reprezintă suprafața sferică a pământului pe suprafața plană în funcție de destinația hărții.

Profil de sol - succesiune a orizontului unui sol, realizată pe cale naturală.

Prognoză (pronostic) - prevederea timpului (analiza elementelor meteorologice pe spații întinse ce indică evoluția lor în 24, 48 de ore sau în mai multe zile), sau a unor procese, fenomene, urmări etc.

Protecția mediului înconjurător - măsuri și legi adoptate și realizate pentru ocrotirea mediului înconjurător.

Protectionism - politică de stat promovată în formarea economiei naționale, în scopul protecției ei față de concurența internațională.

Protuberante solare - nori de plasmă, de forme diferite, vizibili în timpul eclipsei de Soare în zona cromosferei.

Punct de rouă - este temperatura la care un volum de aer trebuie să se răcească pentru a deveni saturat.

Pune - șesuri întinse, situate între două creste de munți, la altitudini ridicate și constituie una din comorile peisajului andin.

R

Radiație solară - energia radiantă care vine de la Soare și constituie sursa principală pentru desfășurarea tuturor fenomenelor și proceselor care au loc la suprafața Pământului și în atmosferă.

Radiație solară directă - reprezintă radiația solară ce vine direct de la discul solar și care ajunge nemodificată pe suprafața terestră.

Radiație solară difuză - radiația solară ce este

slăbită din cauza difuziei provocate de molecule de gaz, de particule în suspensie.

Radiație solară totală (globală) - suma radiației solare directe și difuză care ajunge la suprafața terestră.

Radiație solară reflectată - radiația solară directă și difuză reflectată parțial de suprafața terestră.

Radiație terestră - fluxul de radiație emis de suprafața Pământului către atmosferă.

Variantă: **Radiație terestră** - fluxul de radiație emisă de Pământ către spațiul cosmic.

Ravenă (râpă) - formă de relief negativă cu malurile abrupte care se formează pe suprafețele înclinate în urma proceselor de eroziune.

„Război geoeconomic” - pricinuirea unor pagube economice, prin utilizarea tehnologiilor geoeconomice, după o strategie planificată anterior, evitând metodele militare. Scopul principal - obținerea unor poziții regionale avantajoase pe piața de desfacere, cea de materie primă și influența asupra coridoarelor de transport.

R.S.T. - salt calitativ al forțelor de producție ale societății, bazat pe transformarea științei într-o forță nemijlocită de producție.

Ramuri de specializare internațională - ramurile care determină imaginea țării, în baza avantajelor competitive (resurse naturale bogate, forță de muncă înalt calificată, experiență bogată de producție, tradiții de producție și experiență managerială), care capătă un loc deosebit în structura economiei țării date, producția ei fiind destinată în mare parte exportului.

Rasă - categorie biologică, rezultată din adaptarea speciei umane la condițiile geografice în etapele inițiale de dezvoltare a umanității.

Recif - stânci sau roci dure formate din scheletul calcaros al unor animale din mările calde.

Regim hidric al solului - ansamblul proceselor legate de pătrunderea, circulația, reținerea și eliminarea apei din sol.

Regim hidrologic - variațiile în curs de un an a

debitului și nivelului râului.

Regionalizare - este un proces de formare și dezvoltare a uniunilor economice interstatale în baza comunității factorilor socio-culturali (morali, etici, religioși), în lumea contemporană, regionalizarea este considerată ca un răspuns la procesul de globalizare a economiei mondiale.

Regiune climatică - este o porțiune a zonei climatice în care caracterul climei se deosebește într-o oarecare măsură de clima restului zonei climatice.

Regiuni seismice - teritorii pe care au loc cutremure de pământ.

Relație - legătură, conexiune, raport între lucruri, fapte, procese sau între însușirile acestora.

Relații integratoare - legăturile între componentele mediului care le asigură integrarea în cadrul sistemului geografic.

Relief - totalitatea neregularităților scoarței terestre care s-au format în urma interacțiunii forțelor endogene și exogene.

Relief antropic - relief creat prin activitatea omului.

Relief major - forme principale continentale și oceanice care ocupă suprafețe mari și a căror separare se face obișnuit după altitudine, pantă, fragmentarea reliefului.

Religie - credință în forțele supranaturale și adorarea lor.

Repeziș - porțiune pe cursul unui râu, unde apa curge cu mare viteză.

Resurse biologice - rezervele de plante și animale care sunt folosite pentru satisfacerea necesităților societății fără pericol pentru reproducerea lor.

Resurse economice - totalitatea elementelor care pot fi utilizate pentru desfășurarea activităților sociale și economice (materii, energii, capacități, fonduri financiare etc).

Resurse funciare - suprafețe de terenuri ce constituie categoria de resurse naturale, fără de care

existența umanității ar fi imposibilă.

Resurse minerale - constituie principala grupă de resurse naturale, utilizate pe larg în diverse ramuri ale industriei de prelucrare și ale celei energetice.

Resurse naturale - corpuri și forțe ale naturii, care pot fi folosite nemijlocit în producție și care constituie baza ei de materie primă și energetică.

Variantă: Resurse naturale - diverse elemente ale naturii care pot fi folosite nemijlocit în producție și care constituie baza ei de materie primă și energetică.

Resurse recreaționiste - includ atât diverse elemente ale naturii (peisaje montane, litoraluri, parcuri naționale etc), cât și obiecte de origine antropogenă (obiecte istorice și arhiologice, monumente, de arhitectură, artă etc), care pot fi folosite în scopuri de odihnă, turism și tratament.

Resurse umane - populație aptă de muncă, ce dispune de cunoștințe teoretice și practice, de deprinderi și abilități ce îi asigură capacitatea de integrare în activitățile social-economice.

Rețeaua cartografică - rețeaua de grade a globului pământesc reprezentată pe harta geografică.

Rețea de grade - sistemul de paralele și meridiane geografice care ne permit să determinăm poziția oricărui punct de pe suprafața Pământului.

Rețeaua hidrografică - cuprinde apele temporale și permanente (râuri, lacuri, mlaștini, ghețari, canale, bazine acvatice antropice) de pe un anumit teritoriu. Rețeaua hidrografică include mai multe sisteme fluviale.

Rețeaua de transport - ansamblul liniilor sau căilor de comunicație pentru orice tip de transport.

Revoluția Verde - constituie o încercare a politicii internaționale de a rezolva problema alimentară în statele în curs de dezvoltare cu o populație numeroasă, în anii '60 - sec. XX, „Revoluția Verde” a cuprins statele din sudul și estul Asiei.

Rezervații naturale - spații în general mici, pe care sunt strict protejate monumente geologice, geomorfice,

zoologice, botanice și silvice, peisaje unice, cu o bogată vegetație și faună.

Rezervații stricte - sunt destinate cercetărilor științifice, cuprinzând elemente importante, ieșite din comun, accesul vizitatorilor fiind interzis. Teritoriile trebuie să fie nelocuite...

Ridge (de tip atlantic) - dorsale oceanice cu văi de rift

Râse (de tip pacific) - dorsale oceanice lipsite de văi de rift.

Rift - fractură tectonică, cu aspect de vale foarte adâncă, de 1.000 - 3.000 m, cu lungimi de sute și mii de km, specifică dorsalelor mediooceanice. Sunt și rifturi continentale.

Rocă - mineral sau asociații de minerale de compoziție mai mult sau mai puțin omogenă care constituie scoarța terestră. După geneză (origine) rocile se clasifică în trei grupe mari: roci *magmatice*, care s-au format prin răcirea și consolidarea magmei pe suprafața scoarței terestre sau în interiorul ei; roci *sedimentare* - ce au apărut prin depunerea materialelor erodate de pe scoarța terestră în oceane, mări, lacuri, râuri, fiind transportate de apele curgătoare, valuri, vânturi; roci *metamorfice (de transformare)* - rocile care și-au schimbat structura și proprietățile sub influența temperaturilor și presiunilor înalte, precum și sub acțiunea proceselor chimice ce au loc în împrejurimile focarelor magmatice.

Rostogolire - deplasarea rapidă pe versanți a unor fragmente de roci de diferite dimensiuni, formate în urma proceselor de dezagregare și alterare.

Rouă - este un produs al condensării vaporilor de apă la suprafața terestră și se formează în timpul nopților senine, spre sfârșitul anotimpului cald.

Roza vânturilor - reprezentarea grafică a frecvenței vânturilor pe diferite direcții.

S

Salinitate - conținutul de săruri dizolvate în apele marine, oceanice sau lacustre.

Sapropelit - mълuri organice.

Savană - asociație vegetală alcătuită din ierburi înalte, arbuști și arbori izolați din zona tropicală.

Scara de proporție - este raportul dintre lungimea unei linii de plan, hartă sau glob geografic și lungimea reală a aceleiași linii.

Scara de proporție liniară (grafică) - reprezintă o dreaptă divizată în segmente egale notate prin cifre, care indică valoarea reală a segmentului.

Scara nominală - indică dimensiunea căreia îi corespunde în realitate 1 cm de pe hartă.

Scara numerică - se exprimă printr-un număr abstract și se notează printr-o fracție, al cărei numărător este egal cu o unitate, iar numitorul indică de câte ori au fost micșorate lungimile reale.

Scoarța de alterare - partea superioară a litosferei, cu grosimi de până la 90 - 100 m, rezultată prin dezagregarea și alterarea rocilor.

Scoarța terestră - învelișul solid al Pământului, format din roci sedimentare, magmatice și metamorfice, cu grosimi variabile (10 - 15 km sub oceane și 35 - 80 km sub continente).

Scurgeri de noroi - rezultă din îmbinarea cu apă a rocilor alterate până la formarea unei mase vâscoase care se deplasează cu viteză în lungul văilor sau al vechilor fâgașe.

Scuturi - cele mai stabile elemente ale crustei din punct de vedere tectonic, constituite din roci cristaline foarte vechi, pe suprafața lor lipsește pătura sedimentară sau poate avea o grosime foarte redusă.

Exemplu: scutul Baltic, scutul Ucrainean, scutul Canadian.

Secetă - fenomen meteorologic ce se caracterizează prin lipsa precipitațiilor sau prin precipitații foarte scăzute.

Seismograf - aparat pentru înregistrarea oscilațiilor scoarței terestre provocate de cutremurele de pământ.

Sistem montan - ansamblul de lanțuri de munți

formați în timpul unor ere geologice, care se despart prin depresiuni și văi montane.

Seișe - mișcări oscilatorii ce se produc pe întreaga suprafață acvatică a lacului.

Separatism - politică îndreptată spre separare având ca scop principal crearea unei formațiuni național-statale autonome.

Shintoism - religie specifică Japoniei, apărută încă în perioada antică, recunoscută oficial în anul 1868. Este o precursoră inițială a budismului, punând accent pe cultul morților, pe practicile șamanice și riturile agrare.

Stal - înveliș din partea superioară a Pământului cu o grosime de cea

100 - 200 km, alcătuit în cea mai mare parte din compuși ai siliciului și aluminiului. Acest înveliș corespunde litosferei.

Sima - înveliș intern al Pământului, situat sub Stal, alcătuit din Și, Al.

Mg.

Sinclinoriu - asociație de cute sinclinale secundare, care prezintă în ansamblu o structură sinclinală.

Sinecliză - porțiune a platformei unde fundamentul cristalin este coborât și grosimea pânzei sedimentare este mare.

Sistem - este un ansamblu de elemente între care există legături de condiționare reciprocă, cu o organizare internă și funcționalitate, asigurate de un flux continuu de materie și energie.

Sistem de transport - set complet de societăți de transport viabile într-un anumit areal, ce include toate facilitățile, terminalele, birourile, punctele de alimentare cu combustibil, etc. Sistemul funcționează legat de rețeaua de transport și permite valorificarea optimă a căilor de transport și a facilităților.

Sistem fluvial - include fluviul principal și afluenții lui.

Sistem solar - este un ansamblu format din Soare, 9 planete cu sateliții lor, asteroizi, comete, meteoriți și

materie interplanetară dispersată.

Sistem de preferințe vamale - o formă de integrare bazată pe admiterea de către un ansamblu de teritorii a unor preferințe vamale, inaplicabile la alte zone terțe.

Soare - este astrul central al sistemului nostru planetar. Este o stea de mărime mijlocie, el concentrează aproape întreaga masă a acestui sistem planetar: 99, 86 %.

Societate postindustrială - este considerată acea societate în care rolul dominant va fi cel al sferei serviciilor, iar tehnologiile mașiniste vor fi înlocuite cu tehnologii mult mai performante, care mai poartă denumirea de „tehnologii intelectuale”.

Solstițiu de iarnă - razele solare în amiază cad perpendicular pe paralela 23°30 latitudine sudică (tropicul de sud). La 22 decembrie axa Pământului este îndreptată cu capătul sudic spre Soare.

Solstițiu de vară - razele solare în amiază cad perpendicular pe paralela 23°30 latitudine nordică (tropicul de nord). La 22 iunie axa Pământului este îndreptată cu capătul nordic spre Soare.

Sol - corp natural, care s-a format la suprafața uscatului ca urmare a alterării rocilor sub acțiunea agenților climatici, hidrici și biotici și care a evoluat în timp. O proprietate a solului este fertilitatea - capacitatea de a asigura planta cu apă, cu substanțe nutritive (organice și minerale), cu aer și căldură.

Spațiu geoeconomic - interpretarea geografică a spațiului economic format pe teritoriul dat.

Speranța de viață la naștere - numărul mediu de ani de viață la care poate spera un nou-născut.

Stat suveran - stat care are independență politică și economică deplină.

State federale - state în care de rând cu unitățile de guvernare există unități teritoriale autonome (republici, provincii, landuri, state etc), care au organe legislative și executive locale, însă acestea se supun parlamentului și guvernului federal.

Statele (zonele) tampon - ilustrează valoarea politică a poziției geografice și teritoriale. Acestea sunt spații care separă, uneori, două state concurente și puternice, iar din influența și contrabalansarea puterilor asupra statelor-tampon rezultă un echilibru regional, având în vedere că, în condiții normale niciunul dintre statele concurente nu va cucerii statul-tampon.

State-monarhii - formă a orânduirii de stat, în care puterea supremă aparține unei persoane și, de regulă, se transmite prin moștenire. Se deosebesc *monarhii constituționale*, care au constituție, iar puterea monarhului este limitată de un organ legislativ (parlament) și *monarhii absolute*, în care constituția și parlamentul lipsesc, iar puterea monarhului este nelimitată.

State-republici - o formă a orânduirii de stat, în care organele supreme ale puterii de stat sunt alese de popor pe un termen anumit.

Stele - sunt corpuri cerești gazoase, sferice sau aproape sferice, care au temperaturi foarte ridicate și lumină proprie. Ele diferă după masă, densitate, luminozitate și compoziție chimică.

Stepă - asociație vegetală formată din ierburi și arbuști din zona temperată.

Strâmtori - reprezintă părți înguste ale Oceanului care despart continentele ori insulele (leagă oceane și mări).

Strategie geo-economică - arta (priceperea) atingerii unor obiective economice în cadrul pieței mondiale și de prevenire a potențialelor conflicte cu ajutorul tehnologiilor geo-economice.

Structura economică a populației - grupare a populației active după ponderea ei pe sectoare social-economice: primar, secundar, terțiar.

Structura orizontală a mediului - rezultă din suprapunerea structurilor orizontale ale fiecărui înveliș terestru.

Structura verticală a mediului - este constituită de succesiunea concentrică a învelișurilor terestre:

atmosfera, hidrosfera, biosfera, pedosfera, litosfera și antroposfera (sociosfera sau noosfera).

Structură - modul de organizare a componentelor unui sistem și a relațiilor dintre acestea.

Subducție - proces de alunecare a unei plăci litosferice sub o alta placă. De regulă, subducția o suportă plăcile de tip oceanic (bazaltice). Zonele de subducție se caracterizează prin seismicitate intensă și prin vulcanism activ.

Sublimare - proces de trecere a vaporilor de apă direct în faza solidă.

Suburbanizare - apariția orașelor mici în afara marilor aglomerații urbane pe seama migrațiunii populației din orașele mari.

Suhovei (Sărăcilă) - vânt cu temperatură ridicată și umiditate relativ redusă, care bate în zonele de stepă și semideșert din Câmpia Rusă și Kazahstan. Se formează la periferia sudică a anticiclonului.

Suprafață de discontinuitate - suprafața care marchează salturi bruște în viteza de propagare a undelor seismice (în lungul razei terestre), situate la limita dintre două învelișuri interne ale Pământului.

Suprafață subiacentă - este suprafața pământului, cu care vine în contact aerul atmosferic.

Supragalaxie - grupare în spațiu a unui număr foarte mare de galaxii (peste 100 miliarde).

S

Șes - o întindere relativ plană, câmpie ce are înălțimea absolută nu mai mare de 200 m.

Șiroire - procesul de scurgere a apelor de ploaie sub formă de șuvițe, care prin eroziune creează șanțulețe de scurgere.

Stoc - intruziune magmatică cu contur neregulat ocupând suprafețe de până la 200 km².

T

Taiga - pădure de conifere din Asia și America de Nord.

Talveg - linia care unește punctele cele mai joase de

pe fundul albiei minore.

Tanin - produs vegetal, utilizat în industria pielăriei.

Tasare - proces de lăsare ușoară a unor terenuri constituite din roci afânate, poroase.

Tehnologii geoeconomice - sistem de metode, procedee, care asigură crearea unor situații geoeconomice, orientate spre atingerea unor scopuri strategice. Drept exemplu pot servi atracția investitorilor străini prin scutiri sau înlesniri fiscale, investirea în resursele umane.

Tehnologii informaționale - sistem de tehnologii moderne computerizate de o foarte mare importanță strategică pentru țară.

Ele sunt de felurit caracter: politic, de apărare a statului, economic, social și cultural.

Tehnopol - zonă liberă pe lângă orașele mari cu poziție economicogeografică favorabilă, sisteme de comunicații perfecte, condiții climatice favorabile și diverse resurse recreative. Este o zonă cu nivel înalt de confort al condițiilor de trai. În zona dată, are loc combinarea (integrarea) științei, capitalului, tehnologiilor de vârf și a tradițiilor naționale în diferite sfere ale societății. Noțiunea de tehnopolis a apărut în Japonia.

Telecomunicații - transmiterea și recepția la distanță a unor sunete, semne sau imagini prin telefon, televiziune, semnalizare optică etc.

Temperatura aerului - însușire fizică a aerului, care se determină cu aparate de măsură speciale, în condițiile termice ale adăpostului meteorologic.

Terase - forme de relief cu aspect de treaptă alungită și dispusă fragmentar în lungul versanților.

Teritoriu geoeconomic - spațiu geografic administrat de autoritățile statale unde persoanele, bunurile, serviciile și capitalul circulă liber.

Timp pregeologic - timpul considerat din momentul formării planetei Pământ, până la formarea primilor roci.

Tip - totalitatea caracterelor distinctive, fundamentale ale unui grup de obiecte.

Tip regional mediu - reprezintă caracteristicile peisagistice diferite de cele ale zonei geografice în care se găsește, impulsionate, în special, de un climat mai rece și mai umed.

Tipologie - studiul științific al trăsăturilor tipice sau al relațiilor reciproce dintre diversele tipuri ale unor obiecte sau fenomene.

Topografie - disciplină care se ocupă cu măsurătorile terestre: distanțe, altitudini, unghiuri, suprafețe și reprezentarea acestora în plan.

Tornadele - perturbații violente ale atmosferei, sub formă de vârtejuri, produse pe continente între 20° și 60° latitudine nordică și sudică. Se manifestă intens în regiunile de est ale SUA.

Totalitarism - formă specifică de dominație care are drept scop hegemonia ideologică, socială și politică a unui partid unic și care se străduiește să curețe societatea de unele elemente considerate dăunătoare. Deosebirea dintre totalitarism și fascism, totalitarism și regim autoritar, ca și însăși pertinenta noțiunii fac obiectul unor vii dezbateri.

Trafic de mărfuri - volumul mărfurilor transportate cu anumite mijloace de transport la o anumită distanță, într-un interval de timp, exprimat în tone la kilometru.

Trafic de pasageri - numărul de călători transportați cu un anumit mijloc de transport la o anumită distanță, într-un interval de timp, exprimat în pasageri la kilometru.

Transparența apei - capacitatea apei (oceanice, marine, lacustre) de a lăsa să treacă prin ea lumina. Se măsoară prin adâncimea până la care se poate vedea discul Secchi (disc alb).

Transport - ramură a economiei care se ocupă de deplasarea bunurilor sau a oamenilor dintr-un loc în altul.

Tranziție demografică - schimbare a caracteristicilor demografice ale unei populații bazată pe experiența schimbărilor ce au avut loc în țările dezvoltate care au tranzitat procese de industrializare și urbanizare.

Treaptă geometrică - adâncimea în interiorul

scoarței terestre la care temperatura crește cu 1° C la fiecare 33 m.

Treaptă barică - distanța pe verticală (în metri) în care presiunea aerului variază cu o unitate (1 mb sau mm/col. de mercur).

Trecătoare - loc îngust unde se poate face trecerea dintr-o parte în alta a unui lanț muntos.

Trust (într-o traducere aproximativă - fundație), entitate juridică prin care proprietarul unor valori (imobiliare sau mobiliare)

cedează temporar, din motive fiscale sau succesoriale, dreptul său de proprietate unui depozitar (sau administrator).

Tundră - tip zonal de vegetație alcătuit din mușchi, licheni, ierburi și arbuști pitici din nordul Asiei și Americii de Nord.

Turbifere - totalitatea proceselor de formare a turbei.

Turbulență - sistem de mișcare haotică a aerului sub formă de turbioane și curenți.

Turism - activitate prin care omul își petrece timpul liber călătorind în altă localitate sau țară, pentru a-și îmbogăți cunoștințele generale, pentru a se distra și a face sport, pentru odihnă sau tratament.

Variantă: Turism - activitatea legată de folosirea timpului liber în scop de odihnă sau de recreare.

Tsunami - valuri provocate de erupțiile vulcanice și cutremure de pământ.

Variantă: Tsunami - sunt o reacție a suprafeței acvatice după un cutremur de pământ, care afectează zona de litoral, inundând suprafețe întinse și cauzând distrugereri masive. Valurile tsunami se observă mai mult în regiunea „cercului de foc” al Pacificului

T

Țări cu economie de piață - sunt țări, în care predomină sectorul privat. Statului îi aparțin numai unele ramuri ori obiecte economice de importanță vitală. Prețurile la mărfuri și servicii se formează pe piața liberă

în funcție de cerere și ofertă. O condiție obligatorie a economiei de piață este concurență liberă între producători.

Țări cu economie planificată (socialistă) - sunt țări, în care practic toate ramurile economiei aparțin statului. Prețurile la mărfuri și servicii sunt stabilite centralizat de către stat. Concurența liberă între producători lipsește.

Țările de Jos - nume atribuit Belgiei și Olandei, deoarece anumite regiuni ale lor sunt situate sub nivelul mării.

Țărm - este o fâșie îngustă situată la periferia lacurilor, mărilor și oceanelor, supusă modelării permanente ca urmare a proceselor de abraziune și de acumulare.

U

Umiditate absolută - cantitatea de vapori de apă, exprimată în grame, conținută de volumul unui m^3 de aer (g/m^3).

Umiditate absolută maximă - cantitatea de vapori necesară pentru a satura aerul la o temperatură dată.

Umiditate relativă - raportul procentual dintre umiditatea absolută (a) și umiditatea absolută maximă (a).

Undă seismică - undă provocată de cutremurele de pământ și care străbate scoarța terestră.

Unde longitudinale (primare) - care se propagă prin mediile atât solide, cât și lichide.

Undele transversale (secundare) - care se propagă numai în mediile solide.

Univers - lumea luată în totalitatea ei, infinită în timp și spațiu, nelimitată prin diversitatea formelor pe care le ia materia în procesul ei de continuă evoluție.

Urbanizare - creșterea numerică a localităților urbane, lărgirea funcțiilor lor și răspândirea largă a modului urban de viață.

Urbanizare falsă - este procesul de creștere în ritmuri sporite a numărului populației urbane în țările în curs de dezvoltare pe seama migrației în masă de la sat la

oraș, ceea ce provoacă suprapopularea localităților urbane, iar de aici incapacitatea asigurării tuturor noilor veniți cu locuințe, locuri de muncă, condiții normale de viață.

Utilizarea terenurilor - modul în care se folosesc terenurile naturale în activitățile umane.

V

Val - unda formată la suprafața mărilor, oceanelor prin mișcarea oscilatorie a apei, datorită vântului sau cutremurelor.

Vale glaciară (trog) - o vale adâncă cu profil transversal în formă de

În

Valea râului - depresiunea în care se află albia râului.

Variantă: Valea râului - formă de relief rezultată prin eroziunea fluvială.

Vale în chei - un tip de vale fluvială foarte îngustă, cu versanți aproape verticali și apropiați de bază, lipsind albia majoră; mai frecvent sunt sculptate în calcare masive.

Văi de rift - fracturi sub forma unor văi înguste și adânci de-a lungul axei dorsalelor medio-oceanice.

Vânt - mișcarea aerului în raport cu suprafața terestră în direcție orizontală - de la o zonă cu presiune mare la una cu presiune scăzută.

Vânt solar - denumire improprie dată fluxului continuu de particule încărcate electric, emis ca urmare a dilatării coroanei solare, până dincolo de orbita Pământului.

Vânt de gradient - vânt care se desfășoară la înălțime în lipsa forței de frecare.

Vânt de vest - vânturi permanente care bat de la subtropice spre cercurile polare.

Vânt polar - vânturi permanente care bat în tot timpul anului dinspre poli spre cercurile polare.

Vârstă absolută - vârsta rocilor, mineralelor și minereurilor exprimată în unități de timp astronomic.

Vârstă relativă - timpul care a trecut de la un eveniment geologic până la alt eveniment sau până în prezent.

Vegetație efemeră - vegetație deșertică, cu dezvoltare temporală doar în urma ploilor ocazionale.

Vegetație hidrofilă - asociații de plante ce populează locurile mlăștinoase cu surplus de umezeală.

Venit național - acea parte a P.N.B., care rămâne după achitarea cheltuielilor pentru obținerea lui (costul materiilor prime, combustibilului și energiei, salariile lucrătorilor etc).

Versant - sectorul cel mai ridicat al văii râului, fiind afectat de procese erozionale și gravitaționale.

Variantă: Versant (Pantă) - suprafață înclinată, orientată în același sens față de o vale, deal sau munte, se termină în partea de jos cu o depresiune, vale sau câmpie.

Vreme - starea fizică a atmosferei la un moment dat pe un anumit teritoriu.

Vulcan - formă de relief creată în urma ridicării prin fisuri și apariția la suprafața scoarței terestre a magmei. De regulă, are formă conică cu altitudini diferite.

Vulcanism - revărsări de lavă bazaltică în lungul unor fracturi formate în corpul platformelor vechi.

Variantă: Vulcanism - ansamblul de fenomene și procese legate de erupțiile și activitatea vulcanilor.

Vulcanism de trap - revărsări de lava bazaltică, foarte fluidă, în lungul unor fracturi formate în corpul platformelor vechi.

X

Xerofite - plante adaptate unui mediu uscat, cu umiditate scăzută.

Z

Zambos - persoane născute din căsătoriile indienilor cu negrii.

Zăcămintele minerale friabile - acumulări de minerale sub formă de frânturi la suprafața scoarței terestre ca urmare a distrugerii corpurilor minerale primare sub influența factorilor exogeni.

Zăpadă - este o precipitație solidă alcătuită din cristale hexagonale fine de gheață, ramificate stelar sau neramificate. Mărimea și forma cristalelor depinde de condițiile de sublimare a vaporilor.

Zăpezi perene - sunt zăpezile care nu se topesc, dar se păstrează de la un an la altul. Ele se mai numesc zăpezi veșnice sau persistente.

Zonalitate verticală - succesiune a zonelor climatice, de vegetație și a solurilor în funcție de creșterea altitudinii reliefului.

Zonă economică liberă - o regiune sau oraș cu așezare economicogeografică favorabilă, pentru care se stabilește un regim de impozit vamal avantajos, cu scopul de a atrage investiții de capital străin și cele mai noi tehnologii, pentru a mări veniturile și a satura piața internă cu mărfuri și servicii.

Zenit - punctul imaginar superior de intersecție a verticalei locului cu bolta cerească.

Zi solară - intervalul de timp dintre două treceri consecutive ale centrului Soarelui prin meridianul punctului de observație. Ziua solară este egală cu 24 ore.

Zi siderală - intervalul de timp dintre două treceri consecutive ale unei stele prin meridianul punctului de observație. Ea este egală cu 23 h, 56, 4" și se folosește în cadrul observărilor astronomice.

Zonă climatică - fâșie latitudinală pe suprafața terestră, care se caracterizează prin condiții climatice relativ omogene (temperatură, umiditate, precipitații, circulația atmosferică).

Zonă naturală - areal vast caracterizat prin combinarea dinamică, interdependența componentelor mediului: vegetație, animale, sol, climă.

Variantă: Zonă naturală - fâșie latitudinală în cadrul zonei geografice care se caracterizează printr-o anumită cantitate de căldură, precipitații atmosferice și omogenitate a condițiilor naturale.

Zonă neritică - spațiu maritim sau oceanic, cu adâncimi de la 20 - 50 m până la 250 m, care reprezintă o

prelungire a uscatului sub apa mării.

BIBLIOGRAFIE

1. Ciubară S. *Geografia umană și economică a lumii*, Chișinău, „Lumina”, 1997.
2. Ciubară S., Calanda Z., Primenciuc M. *Geografia umană și economică a lumii*, Chișinău, „Lumina”, 2005.
3. Codreanu I. *Geografia și protecția mediului înconjurător*, Chișinău, Labirint, 2007.
4. Donisă I., Boboc N., Donisă M. *Geografia fizică generală*, Chișinău, „Știința”, 1998.
5. Efros V. *Dicționar de geografie economică și umană*. Editura Universității Suceava, 2002.
6. Efros V. *Dicționar geografic școlar*. Editura „Lumina”, Chișinău, 1993.
7. Lungu A., Volontir N., Boian I. *Geografia fizică generală*, Chișinău, „Lumina”, 2000.
8. Lungu A., Volontir N., Boian I. *Geografia fizică generală*, Chișinău, „Lumina”, 2003.
9. Matei C, Mâtcu M., Sainsus V., Flachi M., Matei A.
10. *Gеоeconomie*, Chișinău, Editura ASEM, 2007.
11. Odoleanu N., Rusu E. *Geografia continentelor și oceanelor*, Editura „Arc”, Chișinău, 2001.
12. Posea G., Mândruț O. *Geografia fizică generală*, București, Editura Didactică și Pedagogică.
13. Râmbu N., Mâtcu M. *Geografia Republicii Moldova*. Editura „Lumina”, Chișinău, 1996.
14. Șrira I.N., Roșcovan D.M., Plămădeală G.S., Volontir N.N.
15. *Științe ale naturii*, editura „Lumina”, Chișinău, 1992
16. Tufescu V. *Geografia mediului*, București, Editura Didactică și Pedagogică.
17. Ungureanu A., Velcea I. *Geografia economică a lumii contemporane*, Casa de edituri și presă, București, 1993.
18. Zăvoianu I., Bleahu M. *Geografia mediului înconjurător*, București, Editura Didactică și Pedagogică.

Prezentul Dicționar geografic explicativ cuprinde noțiunile geografice de bază, în corespundere cu Curriculum pentru învățământul liceal (el. X-XII), și constituie un bun suport pentru elevii de liceu și colegii, ținând cont de faptul că ei studiază mai multe surse la disciplina de specialitate.

Autorul mulțumește anticipat persoanelor care vor face obiecții și sugestii, spre a fi utilizate la pregătirea ediției următoare a dicționarului.

Relații la tel. 48 - 23 - 06; mob. 069279683.